

۱۸ محرم الحرام - ۱۳۳۵ سنه

۱ نويابر - ۱۹۱۶ سنه

شورا دىر والوغ خادىملىرى

۱۸۹۴نجى يىلده قىتاي بىرلە ياپونلار آراسىدە صوغىش بولدى، قىتاي يىكلىدى و ۱۸۹۵نجى يىل آپرىل آينىدە صلح بولدى. معاھدەنگ قىسقىچەسى اوشبو نرسەلردن عبارت بولدى: (۱) قورىيە مستقل حكومت بولور و مونى قىتاي حكومتى اعتراف قىلور. (۲) ياپون عسكىرى طرفىدىن آلتان قىتاي شىرلىرى، لاويان، فورموزا هم ويسكادو اوطراولرى ياپونلارغە بىرلور. (۳) قىتاي حكومتى بىدى يىل مدتدە بر مىليارد رىال قدرندە صوغىش مصرفى ايتوب ياپونىغا تولىر. (۴) معلوم دورت يىش شىرلىرى عمومى تجارات ايچون اوروپالولرغە آچق بولور.

اوشبو معاھدەگە قول قولغاچ قىتاي، خىلقلىرى، خصوصاً توبان صنف، معاھدە قىلىشوجى وزىر ليخونغ چانغە بىك آچولاندىلر، آنى ياپونلارغە ساتولغان خائىن دىب گمان قىلدىلر اما قىتاينىڭ الوغ آدملىرى و سياسىلىرى ليخونغ چانغەنگ امين و بىك معلوماتلى آدم بولور بىرلە شهادت بىرلەر.

اوشبو صلح اشلىرى تمام بولوغە ايمپىراتور سىرايندە تورلى قتلەر، انقلاب بولدى و ايمپىراتورىتسە زور نفوذ كىب ايتوب بتون اشلىرى دىب ايتورلك اوزىنىڭ تىمر قولىنە جيوب آلدى و پىرس «كنغ» نى عزىل ايتوب آنگ اورتىنە مشهور «ليخونغ چانغ» نى قويدى و مملكتتى اوشبو وزىر اداره قىلە باشلادى.

باش ايمپىراتور بالغ بولغاندىن سوڭ ۱۸۸۷نجى يىلده مملكت ادارهسىنى اوز قولىنە آلدى.

هر تورلى سىبىرايە قىتاي مملكتىدە نظامسىزلىقلار، تىرىبىزلىكلەر كويابىدى، خىلقلىرى تورلى فرقلەرگە آيرىلور بىسى نىزاعلر كوچلەندى. اوروپا و آمىرىقادە اوقوب قايتقان باشلر مملكتتى صاقلاو، ظلم

قىتاي (چىن)

(باشى ۲۰ نچى عددە)

ايمپىراتور «هياى فونغ» ۱۸۶۱نجى يىلگە ۱۸۶۲نجى يىلده وفات ايتدى و اورىنەدە بىدى ياشىدە كى اوغلى «يونغ تشى» ايمپىراتور بولدى. ايمپىراتور اوزى وفات بولغان وقتدە ياش ايمپىراتورغە وصى ايتوب بر هىيت تىيىن قىلغان و مملكتتى اداره ايتو اشىنى دە شول هىيتگە تابشغان و ايمپىراتور بالغ بولغاندىن سوڭ هىيتنگ خىدمتى تمام بولاجىنى اعلام ايتكان ايدى. ايمپىراتور وفات بولغاندىن سوڭ بتون اش وصىلىر مجلسىنە كىرور بىرلە ايمپىراتورنگ آناسى بو اشنى اوزىنى تحقىر قىلو دىب حساب ايتدى و شونلرنگ تصرفلىرىدىن قورتولو چارەسىنە كىردى. اولگان ايمپىراتورنگ طوغانى پىرس «كنغ» بىرلە اتفاق ايتدىلر دە وصىلىر مجلسى اعضالىرىنى قولغە آلب حبس قىلدىلر و مجلسىنى بىردىلر. اوشبو سىبىدىن ياش ايمپىراتورغە «وصى» بولو اشى ايمپىراتورنگ آناسى بىرلە كوندەشى (ايمپىراتورنگ قارت خاتونى) قوللىرىنە كوچدى. مملكتتى ايسە پىرس «كنغ» اداره قىلورغە باشلادى.

۱۸۷۱نجى يىلده روسىە بىرلە قىتاي آراسىدە صوغىش بولوب، قىتاينىڭ بىك كوب ىرى روسىەگە كوچدى (ايكى مىليون جان حسابى روسىەگە قالغانلىقى روایت ايتولەدر).

ايمپىراتور «يونغ - تشى» ۱۸۷۵نجى يىلده وفات بولوب اوغلى «كوئىنغ لىو» ايمپىراتور بولدى. مونىڭ زاماندى قىتايدە تىمر يول سالنا باشلاب «شانخاى» بىرلە «ووشىنغ» آراسىدە (بارسى ۱۱ مىل قدر) پوزىدلر يورى باشلادى.

واستبدادغه قارشو طورو، خلق غه حریت یرو طوغروسنده وعظلم سویلهرگه کرشدیلر، باشرون جمعیتلر، حریت فرقلری توزوب خلق غه آک کر تو، اوز حقلرینی فهم ایتولری حقنده اجتهاد ایتدیلر. شولای ایتوب قطایده گی حاللر قازان اورنده قاینادی، استبداد برله حریت، ایسکیلمک برله یا کالق بوغازغه بوغاز کیلوب صوغشدیلر.

قطای مملکتینی، اوز اوزینه خواجه بولوراق درجده اصلاح قیلو لازم ایکنلمک حقنده یاشلر فرقه سینه منسوب عالملر طرفندن ایمپراطور اسمینه لایحه توزولوب تابشرلدی. موندن ایندی ایسکی عادتلرینی صاقلاو ممکن توگلمک، شونگ ایچون فائده سز بولغان ایسکی عرفلرینی بترو وفائده لی بولغان یا گانر سه لرنی قطای مملکتینه کر تو نیوشلمک، بیان قیلنده، یاپونلر روس هم عموما فرسکرنگ مدیتلرینی قبون ایتوب، شونگ کوله گه سنده اوز مملکتلرینگ صاقلاو نووی ممکن ایکنلمک بیان قیلنده ایندی. قطای مملکتی ایچون لازم بولا طورغان اصلاحاتینگ اهمیتلی اساسلری اوشبو لایحه ده بیان ایتوله در ایندی.

قطای وزیرلری بو لایحه نی قاراغانلر ندن صوگ: «بز ایندی آتابالاردن قالغان عرف و عادتلرینی اوزگرتنه آلمیز» دیگانلر ایندی. صوگندن ایمپراطورغه عرض ایتدیلر. ایمپراطور، کورگاتندن و لایحه نگ مضمونینی آگلاغاندن صوگ بیک عجب له نندی هم ده بیک یاخشی عقل و تدبیر کورسه تکانلکلرینی بلدی و شول یولده حرکت ایتارگه ده باشلادی. لیکن شول قطای ایمپراطورنده روسیه ایمپراطوری بولغان پیترو فیلیکی قدر شجاعت و غیرت، صزم و ثبات یوق ایندی، قوری تحسین ایتو و قوری تله ولرگنه اش که یارامادی. شوشی اشلر که مانع بولاچغنی بلوب ایمپراطور، نفوذ صاحبی بولغان طول ایمپراطوریتسه نی سرایده حبس ایتدرگان و اش که قانشودن یراق قیلغان ایندی. ایسکیلمک طرفدارلری هر بری ایمپراطوریتسه یاغندن حرکت ایتارگه کرشدیلر، مونلر اوزلرینگ شخصی منفعتلرینی ایمپراطوریتسه منفعتنده و شونگ نفوذی یوروونده گنه کوره لر ایندی. مونلر، خلقنی آباقلاندرغه و ایمپراطور سراینی محاصره قیلوب ایمپراطوریتسه نی قوتقاررغه موفق بولدیلر. ایمپراطوریتسه، غلبه برله سراینی ضبط ایتدی و: «مین ایندی مملکتینی اداره قیلودن عاجز بولغاناغم سببلی بو وظیفه نی ایمپراطوریتسه که تابشردم. نائیم بولو صفقی برله موندن صوگ مملکتینی ایمپراطوریتسه اداره قیلور» مضموننده یازلغان مانفیس که کوچله ب ایمپراطوردن قول قویدردی و ایمپراطورنی سرایده حبس قیلدردی. (۱۸۹۸نجی یل اوکتابر نده).

باشلر نده «کانغ یووی» اسملی بر عالم بولغان حالده اصلاح

فرقه سی (یاشلر) اش باشندن تارالدیلر و مملکت ایچلرینه کیتوب ایمپراطوریتسه نگ استبدادینی، ظلمنی تشهر قیلورغه باشلادیلر. ایکنچی طرفدن ایمپراطوریتسه ده مونلرینی جزالرغه کرشدی، بعضیلرینی اولدرته و بعضیلرینی حبس و نفی قیلدره ایدی. «کانغ یووی» نگ باشینی کیسوب کیتروچی که بیک کوب آتون وعده ایتدی.

اوشبو قتنه وقتلرینی غنیمت بلوب چیت دولتلر، قطای نگ کیاشان، پورت آرتور، وای های کبک سودا اورنلرینی آتوب قالدیلر. بوکسیرلر قتنه سی ظاهر بولوب آوروپا دولتلری قطای غه عسکر یباردیلر، بو عسکرلر «بیکین» شهرینه باروب کریدیلر. بو وقتلرده ایمپراطور اولدیمی، اولدرلیدی می نی بولسه ده بولدی، آلتی یاشنده «یویپی» اسمنده بر بالا ایمپراطور و «تشان» اسمنده گی آتاسی موگا «وصی» (آپکون) ایتوب قویددی. (تشان، اولگی ایمپراطور برله بر طوغمه ایدی).

بر ایمپراطوریتسه اورنینه، صوگ وقتلرده ایمپراطور سراننده ایکی ایمپراطوریتسه حکم ایتنه و نفوذ یورتوب طرفدار حیا باشلادیلر. شول سببدن «سرای»، غیبت و قتنه او یاسی بولغان، مملکت اشلری آست اوست که کیلگان ایدی.

آوروپاده اوقوب قایشقان یاش قطایلر مملکتی اصلاح قیلورغه طریقه سله رده یون تابا آلمیلر، قایده باروب طوتتورغه ده بلمی عاجز قالوب یوریلر ایدی. شول وقت «سن تسان» اسملی بر دو قوتور مونلر نگ جمعیتلرینه کروب یاش قطایلرغه روح بیررگه باشلادی، (بو کشینگ اوزون ماجرالری بار). حکومتنگ سؤ قصدندن قورقوب سوداگر، هنرچی قیاقترلر نده یوری و بارغان بر یرنده اوز مرادینی خاق غه سولیدر ایدی. حکومت، مونگ باشینی کیسوب کیتروچی که ایللی مک آتون بیررگه وعده قیلسه ده، باشینی کیسوچی بولمادی، همیشه اوز یولنده یوری بوردی. بتون قطای مملکتینی یوروب چیققاتندن صوگ یاپونیا، آوروپا و آمریقا ده سیاحت قیلدی. «قطای، قطایلر ایچون» دیگان قاعده نی قطایده باشلاب نشر قیلوچی ذات اوشبودر.

بو آدم قطاینی اصلاح قیلونگ بردن بر چاره سی حاضرگی ایمپراطور و ایمپراطوریتسه لرنی عزل ایتوب بتون عائله سینی قطایدن نفی قیلوده غنه دیب بلدر و قطای مملکتینی آمریقا مملکتی قیابندن الوغ بر جمهوریت صورتینه کرتوده دیب تلقین قیلدر ایدی. آخر نده قطایده ۱۹۱۱نجی یلده اختلان چیقدی.

صوگ وقتلر نده «حکومتدن ایللی مک آتون آتاسی کیلگان کشی مینم باشمنی کیسوب آسونده ایمپراطور سراینه ایتوب تابشرسون، ایندی مینم خدمتم تمام بولدی، مینم مرادم اشله نه چک،

فائده لی بولغان عرف و عادتلی - کیرهك ایسکی و کیرهك یا کتا بولسون قبول ایتلسون، اما ضررلی دیب بلنگانلری مطلقا بترلسون» دیب طلب قیلدیله. مونلرنگ اوشبو محاربه لری باری ملت منفعتی نقطه سندن بولوب کوچلی بولغان استبدادغه فارسلی توگل ایدی. چونکه قشای حکومتننگ بیک ضعیف ایکانلگی مونلرغه معلوم، مونلر اصل شول ضعیفلیک براه کوره شو ایچون میدانغه چیقغانلر ایدی. مونه آوروپالولرنگ یا گلشلقلری شوشی نقطه نی یاخشی بله وده بولدی. آوروپالولرنگ یا گلشولری قیلندن یاش قشایله اوزلری ده بیک زور خطاغه توشدیله. مونلر قشاینی آوروپا حکومتلری روشنده دستورلی حکومت یاساو، یا کتا نظاملر کرتو، قانون و نظاملر توزو قشاینی هر بر فلاکتدن قورتولدر اچق و آوروپا حکومتلری قیلندن مستقل و اوز کونینی اوزی کوره آلوجی بر مملکت بولور دیب ظن ایتدیله. حالبوکه شرق مملکتلرینی، آوروپا مملکتلری کبک یاساو اوچون دستورلر، ایسکی عادتلرینی تاشلاو، پارلامنتولر آچلوب و کیلر ارقلی نظاملر چیقارتوغنه یتیمی بلکه خلق اوزی شوندی بر حکومت قول آستنده طور راق استعداد کسب ایتارگه، آکلی و عملی وظیفه و حق لری آوروب بلوجی حکومتی اوزلرینگ اوستنده توگل بلکه اوزلرینگ حق لری حکومت اوستنده طور و چیلک ایکانلکنی بلورگه کیرهك. اش بولای بولماغانده کاغد اوستنده کی نظاملر و نظام توزوچی و کیلرلردن بر معناده چیقمی یا که چیقسده لازم درجه ده بولمی. خلقنگ روحینه، حیات و معیشتلرینه موافق کیلمی طورغان نظاملر کیرهك آمریقا پارلامنتولرلنده اشله نوب چیقسون، فائده سی کورلمی. بو معلوم. اوشبو سبیدن قشایده جمهوریت تاسیس ایتولگانندن صوگده اشله همیشه طنجلانوب کیتما دی، ۱۹۱۳نجی یلده جمهوریت خلافینه اختلال چقدی. «بیکن» شهرنده بولغان توبان پالات برله یوقاری پالات اعضالری بر برینه خلاف حرکت ایتدیله و شول سبیلی اهالی آراسنده سوز و قتنه اورچیدی. اوشبو وقتده زور بر سیاسی فرقه باشنده طور وچی «سونغ کباوچن» اولدرلووی حقنده «یوان شی کای» نی عییلی کوردیلر و حکومتده انقلاب یاسارغه حاضرلندیله. لکن مونلرنگ اوشبو فیکرلرینی حکومت بلدی و تیوشلی چاره لرنی ده کوردی.

قشای مملکتنده هیچ بر دفتر بولماغانلقدن پالات اعضالری نظامغه موافق توگل بلکه بعض بر کوچلی فرقه لرننگ نفوذ لری برله بعض بر کشیلر طرفندن غنه صایلانوب بیارلگان آدم لردن عبارت ایدی. مونلرگ اوستینه خدمتلرلنده ده کوب ترتیب بولما دی. شوشندی نرسه لرنی سبب ایتوب یوان شی کای هر ایکی پالات اعضالرینی صایلاو حقنده غی، نظاملرینی اوزگر توگه و اوز تعییرنجه

قشایده جمهوریت تاسیس ایتلوب ایمپراطور عائله سی موندن قوولاچق» دیب مذکور دقتورنگ سوبله ب یورگانلگی روایت ایتوله در. ۱۹۱۲نجی یلده «قشای» ده جمهوریت اعلان ایتولدی و جمهوریت رئیس یبولوب «یوان شی کای» صایلاندى. مغول قومینه منسوب بولغان ایمپراطور عائله سی «بیکن» دن سورولوب مونلرنگ دولت لری منقرض بولدی. مونلر قشایده اوچوز یل قدر حکومت سوروب طور دیله.

بتون دنیانی تیکشروب الوغ و کچوک اش لرنی، بیک یاشرون سرلرنی بلوب طوراً طورغان آوروپا، قشایده ۱۹۱۱نجی یلده بولغان اختلالنگ سبیلرینی و نتیجه لری نیندی نرسه لردن عبارت بولاجقینی بلما دی حتی موننی فرانسه انقلابی قیلندن مستبد بولغان حکومت گه، خلقنگ فارسلی آیاقلانوی دیب آکلاوی سیندن زور بر یا گلش غه مرتکب بولدی و شول سبیلی موگا فارسلی طوتارغه تیوشلی بولغان تدبیرلرنی ده قیله آلمی آبدراب قالدی. حقیقت حالده قشایده بولغان اختلال، فرانسیسه ده بولغان اختلال روشنده اهالینگ مستبد حکومت که قارشو بولغان آیاقلانویندن عبارت توگل بلکه یا کالق برله ایسکی لکننگ (قشای مدینیتی برله آوروپا مدینیتنگ) قارقارشلی اوچراشولری و بر برینه کیلوب بهرلورلردن، تار باصمه ده قارشلی اوچراشقان ایکی که جهنگ ارقلی چیقار و ایبده شینه یول قویماز ایچون سوزشولرلردن عبارت ایدی.

قشای مدینیتی، عقل هم سلامت تقلیددن عبارت بولوب، آنگ کوچه نو، علم و فن، هنر و صنعت کیگایو، یا گادن یا گت نرسه لر کشف ایتلوگه مساعدده سی یوق ایدی. شونگ ایچون حقیقت حالده قشای حکومتی بیک ضعیف بر حکومت بولوب بتون شهرتی ده مونگ حالینی کورشیلری بلماو، خلق اوزی ده موننی آکلاماو هم ده بر زور لغندن و جان حساسنی کوبلکدن، بعض بر صناعاتلرنگ بیک یوقاری طورغانلغندن استدلال ایتوب چیتلر طرفندن موننی بیک کوچلی دیب بلنو و قشای قوزغالوننی بتون دنیا انقلابینه سبب بولاجقینی اعتقاد قیلو کبک بوش و اصاسن خیالاردن عبارت ایدی. چیتده اوقوب قایتوچی و مغرب مدینیتنگ حقیقتینی آکلاوچی یاش قشایله اوز مدینیتلری برله آوروپا مدینیتی قیاس ایتوب کونلرنگ برنده اوز باشلرینه فلاکت کیله چکنی، چیتلرنگ آباق آستلرلنده قالبو تابا لولرینی سینه لر بو حقه ده چاره لر ازلیله ایدی. مونلر، حکومتنگ تدبیرسز لگینی بلدیله و شخصی منفعتلر بولنده اوینچقلاق خدمتینی ایتوب طور وغه کیه سندیله و بواشنی عزت نسلرینه صیدر مادیلر و شول سبیلی ایسکی عرف و بوروننی عادتلرینی مقدس بلوگه قارشلی معنوی صوغش اچدیله، «قشای ملتی ایچون

صوغشور، اولدرشور بولدی. اختلاجیلر «یوان شی کای اوزینی ایمپیراتور اعلان قیلوی برله جمهوریت که صداقت حقدغه آندینی بوزدی، اول ایندی دولت خائنی حسابلانا، شول سببلی اول حاضرنده حکومت باشنده طورمازغه و یوانی کیتار که تیوشلی، اول، حکومت باشنده طورغان مدننده قطایده طنچاق اورنلاشو ممکن توگل» مضموننده اعلان تاراتدیلر.

اوشبو یل مای آنده «یوان شی کای» وفات بولدی وشوگا کوره قطای اشلی اوزگردی، جمهوریت سلامت قالدی. بو کونده قطای حکومتی «جمهوریت» برله اداره قیلنده. بو حال دوام ایته آورمی یوقمی؟ بو ایسه خلقنک اوزینه کوره بولور «کا تکونوا یولی علیکم».

11

ایمپیراتور، حکومت، عسکر.

چین خلقلی اوز مملکتلرینی دنیانک اورتا بر یرنده دیب اعتقاد قیلورلی سببلی اوز مملکتلرینی «اورتا مملکت» دیب و بعض وقت «نورلی مملکت» دیبده آتیلر.

بو مملکتنک بتون اداره سی ایمپیراتور قولنده بولوب نلهسه نی اشلو حقدغه ایمپیراتور مستقل و اختیارلیدر. ایمپیراتورنک هواغ تی، هواغ تشانغ، تیان تسیو، هاو و ایمپیراتوریتسه نک هواغ هیو، کووو، نشونغ کونغ روشنده رسمی عنوانلری بار. پادشاهنک ذاتی مقدس بولوب کیره ک عدل و کیره ک ظالم

بولسون اطاعت و احترام قیلو واجبدر. مونلر بو طوغروده: «بورک، نی قدر ناچار بولسه ده آنک اورنی باش؛ ایتوک نی قدر یاخشی بولسه ده آنک اورنی آیاق» دیگان مثلنی ذکر قیللر و پادشاهنی بتون امت و تبعه نک آتاسی حکمنده طوتار و امتنی آنک بالالری دیب اعتبار ایتهلر. ارواحلرنی رضا قیلوایچون قربان بوغازلاو وظیفه سی یالکز پادشاه حقی غنه بو اشنی اشلر که آندن باشقهلر لائق کورلمی.

چین خلقلی تعظیم و احترام قصدی برله پادشاهغه سجده قیلونی درست کورهلر هم ایتهلر. حتی اوزی یوق وقتنده، اوطوره طورغان او طرغچینه سجده قیلوده اوزینه سجده حکمنده سانالادر. حرمت ایتو یوزندن پادشاه سراینه سجده قیللر و یراق اورنلرده بو خلقلر، پادشاه طورا طورغان «یکین» شهرینه قاراب رکوع ایتهلر.

(آخری بار)

د ف .

توزه تور که لزوم کوروب بعض بر اوزگرشیر یاصادی، بیش یل مدت برله صایلانورغه تیوشلی بولغان رئیس مدتنی ده اون اوچ یل ایتدی و اوزینگ مخالفلرندن بولغان پارلامینتو اعضائینی توقیف قیلدردی. «یوان شی کای» «حق» غه بنا قیلمی یالکز حکومت کوچینه تیانوب اشله گانسکدن بو اشلی «مشروع نظام» دیب توگل بلکه «ضربه» دیب حسابلانادر ایدی.

نیچوک بولسه ده بولدی یوان شی کای، قطایده بولغان اختلاللرینی باصدردی و مملکتینی اصلاح قیلورغه کرشدی. بعض بر یاخشی اشلی اشلر که ده موفق بولدی. حکومت باشینه اهل آدمالرنی چاقردی، امتحان و مسابقه اصوللرینی عمل که قویدی، مأمورلرنی مسئول ایتوب فرمان چیقاردی. موگا قدر حکومت مأمورلری هیچ نرسه ایچون مسئول بولمیلر، اوزلری تله گان اشلرنی اشلیلرایدی. تن جزاسینی بترتدی، تورمه لرنی آوروپاده غی ترتیب که قویدی. کوچرکچ بولسون ایچون اوز بایلغندن «یکین» شهرنده بر اصول جدیده مکتبلی آچدردی. صوغش مکتبلری تأسیس ایتدی، عسکرلک اصولینه یاگا نرسلر کرتدی. حکومتنک روحی «مال» بولغانلقدن، آوروپالور اوزلرینه بورچلری بولغان حکومتلرنی نلهسلر نی اشله توب یوری آغانلقدن چیتدن بورچ آلمازغه، کیره ک آچهنی ایچکی بورچلر برله قاملاب طورو اصولینی میدانغه قویدی.

یوان شی کای اجتهادی برله قطایده بانقلر آچلدی، شرکتلر توزولدی، زور شهرلرده آوروپا نظامنجه یرزالر تأسیس قیلندی.

یوان شی کای اوزینگ منصبنه اهل هم ده اش کشیسی ایدی لکن صوگندن ایمپیراتورلوق طرفدارلرینک نصیحتلرینه آدانوب هم ده آوروپا دولتری آراسنده بولغان صوغش وقتینی غنیمت بلوب اوز اوزینی قطای ایمپیراتوری اعلان قیلدی و جمهوریتی بتروب فرمان چیقاردی. لکن یاپونیا و بعض بر آوروپا دولتری پروتسیت ایتولری سببلر یوان شی کای نک بو اشلی تمام بولمادی، قطاینگ اوزنده یوان شی کای که قارشلی زور اختلال چیقیدی. اشنگ یمان بولایغینی سیزوی برله یوان شی کای «مین اوزم جمهوریت طرفنده من، لکن خلق تله گینه کوره گنه استقلالنی قایتارمقچی بولغان ایدم. خلق استقلالنی کیرو قایتارونی تلی دیب مینی خطالغغه توشرگانلر، شونک ایچون قطای مملکتی اولگیچه جمهوریت بولوب قالسون» دیب فرمان چیقاردی. لکن بو فرماننده فائده بولمادی، استقلال قایتارغه اجتهاد ایتوی ایچون یوان شی کای که خلقنک آچووی باصلمادی و اختلالده کوندن کون کوچایدی. یوان شی کای طرفنده بولغان فرقلر برله آکا خلاف فرقلر آراسنده

خاتونلرنڭ مسجدلرگه يورولرى

جوامع الكلم شرحنده باصلغان بحث :

(۲۰۸) لا تمنعوا اماماً لله مساجداً لله (۱).

ترجمه سى: «الله تعالى نڭ، خاتونلردن عبارت قلملرنى الله نڭ مسجدلردن منع ائمه كُز!».

اسلام شريعتى حكيمينه كوره خصوصى ملكده بولماغان مسجدلر. الله تعالى ملكنده حساب ايتولرلر و شونلردن فائده له نو حقينه مسامانلرنگ ايرلرى و خاتونلرى بر تيگز مالك بولادر. قرآن كريمده مسجدلر، «مساجدالله» كېك سوزلر برله تعبیر قيانغانلقدن خاتونلرنى مسجدلردن منع ايتو حقتده ايرلرنگ و ايرلرنى منع ايتوگه خاتونلر نڭ حقلرى يوق هم ده «ايرلر مسجدى» و «خاتونلر مسجدى» دېب بر صنف غه خاص وقف مسجدلر بولوده ممكن توگل. ايرلر نڭ كوچلر دك بولولر نى اعتبارغه آلب حديث شريف بو فرمائى ايرلرگه بيره در.

رسول الله زمانده خاتونلر جمعهلرغه، جماعت نمازلىنه يورلر، ايرلر برله برلكده وعظملر ايشتلر، اسلام عمللرنى و روحانى تربيه لرنى تطبيقاتى برله اوگره نلر، حتى شبهه لرى بولسه جماعت حضورنده و مسجد ايچنده خليفه لرگه شبهه لرنى عرض ايتلر، مسجدلر ده آغان اوشبو علملرى روحنده اوز بالالرنى تربيه قيله لر ايدى. اسلام نڭ شهرتلى دنياغه تاراتوجيلر، شوشندى خاتونلر نڭ قوجاقلر نده اوسكان بالالردر.

رسول الله حضرتى اوشبو اشنى اوزى اوگره تدى و اسلام عادتى قىلوب قالدردى. اوزندن صوڭ بعض بر بهانه لر تايوب خاتونلرنى مسجد و جماعت فضيلتدن محروم قىلورغه يول قالماسون

۱ «مساجد» دن مراد «كعبه» در. تعظيم ايچون جمع صيفه سى بولغان «مساجد» سوزى كيتورلدى شوگا كوره خاتونلرنى حج گه بارودن منع قىلو يارامى، ديگان سوز، اعتماد قىلورغه يارى طورغان اساسلى سوز توگل بلكه معاسز «راى» در.

«وقت» نڭ ۲۰۹۸ نجى نوميرنده: «مسلمه لرنى جماعت نمازىنه يورودن منع ايتولر، خليفه حضرت عمرگه اسناد قىلنه در، مونى نقل عالمرندن و اسلام حافظلردن كيملر روايت ايتلر! شونى بيان قىلسه كُز ايدى؟» مضمونده بر سؤال برله علم اهللرينه مراجعت ايتكان ايدك. موگا قارشى خصوصى مکتوبلر يازوجيلر بولدى. لكن بو جوابلر، خاتونلر نڭ مسجدلرگه يورولرى حقتده متأخرين تاليفلردن روايتلر كوچرو و مشكاتدن حديثلر يازودن عبارت بولدى. بز آنى صوراماغان ايدك.

اوشبو كونلر ده معتبر عالمرلر مازدن داملا صالح افندى حضرتلردن اوشبو خصوصده اوزون بر مکتوب كىلدى. بو ايسه تمام بز نڭ سؤالمزغه عائددر. لكن بو مکتوب آنگان وقتده «جوامع الكلم» شرحنده مذکور بحث باصلغان ايدى.

اوشبو مقاله، اساس اعتبارنچه بز نڭ فكرلر مازگه موافق بولغانلقدن مسئله نڭ باصلوب اولگرووى ايچون اوكنمادك بلكه: «آخرسى يا گلشماغانمز، اصابت ايتكانمز، بو آدم ده بز نڭ سوزمىنى سويله كان» دېب شادلاندىق، كوكلگه انشراح حاصل بولدى.

«غوريفقه» ده بر مجلسده، حضرت عمرگه اسناد ايتولگان سوز نڭ درست بولوى حقتده غى شبهه لرمنى حرمتلو موسى افندى گه ده سويله كان ايدم (اول وقتده مذکور بحث باصلماغان ايدى). اول هم شبهه لرنى اساسلى ايتكانلكرينى بلدرگان ايدى. داملا صالح افندي نڭ مکتوبىنى بلكه «شورا» ده باصارمز. لكن آگا قدر «جوامع الكلم» شرحنده باصلغان بحثى توبانده عينا كوچرونى موافق كوردك. بلكه مسئله نڭ اوستنده تيكشروچيلر ده بولور.

رضا الدين بن فخر الدين.

مسجدگه يورولرى سببلى فتنه گه اوچر الوغه برگنه واقعه كورگنغز، او قوغانمىز يوق. فرض ايتىك فتنلر بولمادى توگك بولدى لىكن اوز قصورلقمىز سببلى بىز شول فتنلر حقنده غى خبرلرنى كوره و اوقى آمادق، اول وقتده رسول الله نىگ فرمانى هميشه يورتولورگه واهون الشرىن اختيار ايتلورگه و شول فتنه يوللرئى رسول الله فرمانيه قارشى كيلمى طورغان طريق برله بتررگه، آزايتورغه اجتهاد ايتارگه تيوشلى. دنياده محض خير و محض شر نرسه يوق ديلر. خاتونلر نىگ مسجدگه يورولر نده «فتنه خوفى» بولسه يورمولر نده «قطعى فتنه» بار.

فرشتهلر نىگ: «يارب. فساد قىلوجى وقان آغزوجى انسانلرنى ير يوزنده ياراتاسكمى؟» ديب شېبه عرض ايتولرئى قارشو الله تعالى طرفندن: «انى اعلم ما لا تعلمون» جوابى بيرلگان ايدى. آدم بالالرينىگ: «خاتونلر نىگ مسجدلرگه يورولر نده فتنه خوفى بار» ديب عرض ايتوله طورغان شېبهلرئى قارشى ده شارغنىگ جوابى: «انى اعلم ما لا تعلمون» بولسه كيرهك.

يهود و نصارى خاتونلرى عبادت خانلرگه يوروب اوز دىنلر نجه عمللر ايتلر، ياخشى سوزلر ايشتوب قايتوب اوز بالالرينى و حمايتلر نده بولغانلرنى شول روحده تريبه قىلر، اوزلرى ده اثر آلوب كوكلرئى نورلاندرلر، اما شوندى بر نعمتدن ايسه مسلمان خاتونلر (مسلمهلر) محروملر.

مسجدلرگه بارودن خاتونلرنى منع ايتوجيلر اوشبو روشده دليللر كيتورهلر:

(۱) حضرت عائشه همده حضرت عمر اوز زمانلر نده بولغان خاتونلر نىگ مسجدلرگه يورولرئى منع قىلدیلر. شونىگ اوچون خاتونلر مسجدلرگه يورمازگه تيوشيلر.

(۲) خاتونلر مسجدلرگه يورولرى سببلى بعض بر ايرلر فتنه له نه باشلاغانلر نده «ولقد علمنا المستقدمين منكم ولقد علمنا المستأخرين» (الحجر ۲۴) آيتى نازل بولدى و خاتونلر نىگ مسجدلرگه يورولرى فتنه گه سبب ايكانلىگى اعلام ايتولدى.

(۳) رسول الله و خليفهلر زمانلر نده خاتونلر نىگ مسجدلرگه يورولرى شريعت حكملرئى اوگره نو ايجون بولادر ايدى. ايندى بو زمانده دين علمى بتون دنيابه شايع بولوب بتدى، خاتونلر نىگ مسجدلرگه يورولرئى حاجت قالمادى.

(۴) رسول الله، مسجدلرگه، جماعت نمازلرئى يورونى ايرلرگه لازم ايتكان و بو خصوصده آنلرنى تحريض قىلغان حالده خاتونلر نىگ بو اشلرئى لازم قىلمادى، جماعت نمازئى يورو برله آنلرنى تحريض ايتمادى بلكه بالعكس آنلر نىگ اوز اويلر نده اوقولرئى آرتقراق كوروب حديشلر سويلهدى، بو ايسه خاتونلر نىگ مسجدلرگه،

ايجون بولسه كيرهك «الله تعالى نىگ امهلرئى (خاتونلرنى) مسجدلردن منع ايتوجى بولما كز!» ديب عمومى صورتده بر فرمان بيروب قويدى و بو فرماني نىگ الوغ صحابهلر و انى معتبر شىخلر روايت ايتديلر. لىكن كوب وقتلر اوتمادى «زمان بوزولدى، خاتونلر نىگ مسجدلرگه يورولر نده فتنه خوفى بار» ديب بهانه تابديلر و خاتونلرنى مسجدلرگه يورودن منع ايتديلر. بو كشيلىر نىگ نيتلرى درست و اجتهاد برله عمل قىلغانلقلردن اوشبو اشدرده معذور بلكه ثوابل بولورلر. لىكن بر ايكى الوغ آدمنىگ شرعى دليل گه بنا قىلماغان خصوصى فكرلرئى ايه روجيلر معذور بولماسلر كيرهك. خاتونلر نىگ مسجدلردن منع ايتولرى، دين همده اخلاق علمندن، تربيه روشلرئى و جمعيت ادبلرئى بلودن محروم فولرئى سبب بولدى. اسلام عائهلرئى نىگ بوزولوى، خاتونلر نىگ دين و اخلاق قاعدهلردن خبرسىز ياشاولرى و مجوسلك روحنده تربيه قىلنولرئى نتيجه سيدر. عموم اهل اسلام ايجون بو اشنگ ضررلى ايكانلىگى معلوم.

رسول الله «خاتونلرنى مسجدلردن منع ايتمه كز؟» ديب فرمان بيركان وقتده گويا زمان بوزولاچغنى بلمه گان و وقات كونيته قدر، شول فرمانيگ كيله چك زمان ايجون موافق توگك ايكانلىگى آكلماغان بولادر. رسول الله بلمه گان بولسه اسلام شريعتنىگ حقيقى خواجهسى بولغان الله تعالى بلگان بولسه كيرهك. اكرده منع ايتلورگه تيوشلى بولسه ايدى الله تعالى، بو اشنى قرارلاندروب قالدماغان بلكه رسول الله لسانندن منع ايتدرگان بولور ايدى. مادام كه شارع طرفندن منع بولمادى بلكه بالعكس منع ايتماو حقنده فرمان صادر بولدى، موگا قارشو بندهلر نىگ وظيفهلرئى ايسه رضالق و تسليم بولمقدن باشقه توگلدلر.

حقيقت حالده، زمان بوزولاچغندن خبر بيروجى، رسول الله حضرتلرى اوزيدر. رسول الله غه زمان بوزولاچغنى و دنيابه فتنه طولاجغنى بلدرلگانلىكدن هر وقت موني سويليدر وقتنه دن صاقلانو يوللرئى كورساتوب نصيحتلر بيره در ايدى. شولاي بولا طوروب خاتونلرنى مسجددن منع ايتمازگه بيوردى. بو بيورو، اشارت فلان برله كنه توگك بلكه آچيق روشده بولدى. اكرده مسلمانلر، رسول الله امرى برله عمل ايتكان بولسهلر ايدى، رسول الله كيتركان «دين» كه قناعت ايتوبده شونىگ اوستينه اوزلرى و اوز عقللرى برله دخى ده «دين» توزومى طورسهلر ايدى احتمال كه خاتونلر نىگ جماعت و جمعه غازلرئى يورولرى اوزى، زمان بوزولو وقتنه كويو خسته ليگينه انى شفالى بر دوا بولغان بولور ايدى.

سلف عصرندن باشلاب اوشبو كونمىزگه قدر صوزولوب كيلگان اسلام تاريخئى و حديث كتابلرئى تيكشروبده خاتونلر نىگ

جماعت نماز رينه يورولرى تيوشلى اش بولماوغه دليلدر.

(۵) خاتونلرنى مسجدلرگه يورودن مجتهدلر منع ايتكان بولسالر مقلدلر ايچون شونلرغه ايهرو لازم. حديثلر و ايتلر تيكشروب مجتهدلرگه قارشو باررغه مقلدلرنگ حقلرى يوق.

مولردن باشقه دليللر كيتورلسه ده الك اشانچلي بولغانلرى اوشبو اورنده ذكر قىلغان دليللر بدر.

اوشبو دليللرگه بو روشده جوابلر بيررگه ممكن:

(۱) حضرت عائشه ننگ خاتونلرنى مسجدلرگه يورودن منع ايتكانى يوق. درست، اوز زماونده بعض بر خاتونلرنگ توزه نوب ييزه نوب، خوشبو يالانوب مسجدگه يورولرني كورگاتدن صوگ مونلرنى مسجدهن منع ايتو مصلحت بولو طرفينه اجتهادى ميل ايتكان و: «اگرده رسول الله بز كورگان خاتونلرنى كورگان بولسه ايدى، خاتونلرنگ مسجدلرگه يورولرني منع ايتكان بولور ايدى» مضمونده: «لو ادرك النبي صلى الله عليه وسلم ما احدث النساء لمنعهن كما منعت نساء بني اسرائيل» ديگان ايدى (۱) شولاي بولسه ده خانونلرنى مسجدلرگه يورودن منع ايتمادى و رسول الله ننگ فرمانلرينه خلاف اش كه مباشرت قيلمادى بلكه اوزى رسوالله دن: «لا تمنعوا اماء الله مساجد الله وليخرجن تفلات» حديثينى روايت ايتدر ايدى (۲). حتى «لمنعهن» ديب تعبير قىلويوندى، حضرت عائشه ننگ فكرى موندى اشار بارى رسول الله ننگ اوزينه گنه خاص بولوب ده بو طوغروده باشقه لرنگ قاتشورغه حقلرى يوقلر طرفنده بولغانلغى آگلاشلادر.

حضرت عمر ننگ منع ايتووى حقتده «كتب سته» همده احمد بن حنبل مسندى برله ابو داود الطيالسى مسندى تيكشورلدى ايسه ده بو اثر باصلغان ساعت كه قدر اعتمادلى بر سند تابلمادى. كوز يا گلشامى ياكه حضرت عمر كه اسناد قىلوچيلر جزاف روشده اسناد قىله لرمى؟ حالنگ حقيقتى الله تعالى كه معلومدر. بز اوزمز، محدثلر و اسلام حافظلرنگ ايتلرلر نده كورمى طوروب مذكور سوزنگ اصلى بولووينه شهبه له نه مز. بو شهبه مز «هدايه» حاشيه لر ننگ بعضيلر نده اسنادسز ذكر ايتولگان خبرلر برله گنه مدفوع بولمى.

(۱) صحيح بخارى. ج ۱ ص ۲۱۰-۲۱۱. صحيح مسلم. ج ۱ ص ۱۳۰. احمد ابن حنبل مسندى ج ۶ ص ۹۱، لفظلر «بخارى» نقى (۲) احمد ابن حنبل مسندى. ج ۲ ص ۴۳۸. «تفلات» تانك متحى وفانك كسرى برله «زينتسز، ساده عادتى واوى ايجنده بورى طورغان كيوملر برله گنه» ديك بولادر. وقد تمسك بعضهم فى منع النساء من المساجد مطلقا بقول عائشه. وفيه نظر اذلا يترتب على ذلك تغير الحكم لانها علقته على شرط لم يوجد فى زمانه صلى الله عليه وسلم بل قالت ذلك بناء على ظن ظنته فقالت «لورأى». فيقال عليه: «لم يرو لم يمنع» وظنها ليس بحجة. نيل الاوطار ج ۳ ص ۱۱. ارشاد السارى شرح صحيح البخارى ج ۲ ص ۵۲۷.

شهبه مز كه سيبلر اوشبو نرسه لر: (ا) امام مالك: «حضرت عمر ننگ خاتونى عاتكه بنت زيد مسجدگه بارر ايچون اذن صورغانده حضرت عمر تيك طورادر. (انده شعى بولا) وموگا قارشى، عادتكده: اگرده منع ايتمه سهك والله - چغامن ديب ايتدر ايدى ده منع ايتمگان سيبلى چقادر (مسجدگه بارادر) ايدى» مضمونده بولغان: «عن عاتكه بنت زيد بن عمر و بن نقيب امرأة عمر بن الخطاب انها كانت تستأذن عمر بن الخطاب الى المسجد فيسكت فتقول والله لا يخرجن الا ان تمنعنى فلا يمنعهما» حديثينى روايت ايتدر (۱). اوز خاتونينى منع ايتمگان حضرت عمر ننگ باشقه آدملر ننگ خاتونلرنى منع ايتووى بيك مستبعد. عمر رضى الله عنه بو خاتونى خليفه بولغاندن صوگ آغان ايدى. (ب) امام ابو داود «فى اعتزال النساء فى المساجد عن الرجال» ديب بر باب قويه و: «ان عمر بن الخطاب كان ينهى ان يدخل من باب النساء» همده: «فلم يدخل منه ابن عمر حتى مات» (۲). ديب حديث كوجره در. خاتونلر يورى طورغان ايشكدن يورو حقتده حضرت عمر ننگ ايرلرنى منع ايتووى و اولگان كوينه قدر ابن عمر ننگ شول ايشكدن يورماووى حضرت عمر ننگ خاتونلرنى مسجدهن منع ايتمگانلگينى لازم ايتو و ابن عمر وفات بولغان كون كه قدر خاتونلرنگ، جماعت نمازينه يورگانلر ننگ آگلاته در. ابن عمر حضرتلرى هجرتدن ۷۴ نچى يلدو وفات بولدى. (ج) عاتكه بنت زيد، حضرت عمر شهيد بولغاندن صوگ زبير بن العوامغه بارغان وقتده مسجدگه يورودن منع قىلماوونى شرط ايتكان ايدى (۳). اگرده حضرت عمر، خاتونلرنى مسجدلرگه يورودن منع ايتكان و شول «منع» ده صحابه لر طرفندن قبول كورلگان بولسه ايدى آندن صوگ بولغان نكاحده موندى شرط قىلونك معناسى بولمازلغى لازم كيله در. (د) عبدالله بن عمر، رسول الله حضرتلر ندى: «لا يمنعن رجل اهله ان يأتوا المساجد» حديثينى روايت ايتكان وقتده اوزينك بلال اسملى اوغلى: «بز آلر نى منع قىلورمز، مسجدگه ييارمامز» ديگان ايدى. شوشى وقتده عبدالله: «مين رسول الله سوزينى روايت ايتم، سين رسول الله سوزينك كيرسينى سويليسن!» ديب بيك قاتيغ اوروشدى و وفات بولغان كوينه قدر شول اوغلى برله سوبله شمادى (۴). اگرده حضرت عمر ننگ منع قىلووى درست بولسه ايدى ابن عمر، اوز اوغلينه بو درجه ده قاتيغ معامله ايتمگان و رسول الله حضورنده اعتبارى بلند و خليفه بولغان آتاسينك امرينه موافق سوز

(۱) الموطأ. ص ۶۹.

(۲) سنن ابى داود ج ۱ ص ۷۳.

(۳) اسد الغابة ج ۵ ص ۴۹۹. الاصابة ج ۸ ص ۱۳۷.

(۴) احمد ابن حنبل مسندى. ج ۲ ص ۳۶. صحيح مسلم. ج ۱ ص ۱۳۹.

یتمی بلکه بتون شخصصر، فردار آراسینه شایع بولووی کیرهک . بو کونلر تیز بولورمی یا که بولمازمی معلوم توگل . انسانلرنگ افضل و اعلمی بولغان ذات : «رب زدنی علما» دیب دعا قیابو برله تکلیف ایتولگان حالده «شریعت علمی شائع بولوب یتدی ، عادتی آدملر ایچون علم آلو قصدی برله مسجدرلرگه یوررگه حاجت قالمادی» کبک سوزلر ، صای فکر و ییگل اویلر سییلی گنه صادر بولورغه ممکن . موندی سوزلرنی سویله و گنه ییگل . بو بر . ایکنچی ، مسجدرلرگه یورودن مقصود ، علم اوگره نو برله برلکده باشقه نرسه لرده بنده لرگه معلوم و معلوم توگل سرلر و سییلرده بولورغه ممکن . مونلر جمله سندن ، مسلمانلر بعض بر ساعتلرده گنه بولسه ده حیوانلقدن ایرلوب طوررغه و روحانی عالم که اوخشارغه اوز اوزلرینی یاخشی طوتا بلورگه اوگره نسونلر ؛ جمعیتلرنگ ادب لرنی عملی صورتده اجرا قیلوغه عادت ایتسونلر ، کبک مقصدلر بولورغه نیک یارامی ؟ . موندی حاللردن هیچ بر مملکت و هیچ بر زمان خلقلری مستغنی توگلر .

(آخری بار) .

معر:

قول صوزوب

تلمیم ته گرم قارا کونلر آغارسون ،
عمر یولینه آق نزله ر صزلسون !
امید، دردمده آرتسون، آلهه بارسون،
بخت کوگیمه یولدزلر ترلسون !

بویوققان یهش کوگل ایندی اویانسون ،
اویانسون، یاز کونن کورسون - ترلسون .
مینم جسم عالی توسکه بویالسون -
بویالسون، بوسونک روح ترکزلسون !!
چنه کی .

افضل ...

نیندی فایده طورمشکدن ، کهرچه سین «حر» بولماساڭ !
کرگانگ افضل قبرگه ؛ «طن» یاطورسڭ ایچماسام ...
«توکه» .

سویله گانی ایچون حتی بتونلای مسامحه قیلغان بولور ایدی . ه) حضرت عائشه برله حضرت عمرنگ خاتونلرنی مسجدردن منع ایتولری درست بولغان صورتدهده بو اش ، مسلمانلر ایچون عمومی بر حکم بولا آماز و مسلمانلر شونک برله تکلیف ایتولمازلر ایدی . چونکه آنلرنگ بو عمللری نصغه قارشو اجتهاد بولاجقدر . شارنگ نصلرینه و عمومی دلیلرینه قارشو بولغان اجتهادنگ شریعت نظرنده قوتی یوقلق معلوم .

۲) امام ترمذی نگ ابن عباس دن روایت قیلوینه کوره واقعه اوشبو روشده در: کانت امرأة تصلي خلف رسول الله صلي الله عليه وسلم حسنا من احسن الناس وكان بعض القوم يتقدم حتى يكون في الصف الاول لان لايراها ويستأخر بعضهم حتى يكون في الصف المؤخر فاذا ركع نظر من تحت ابطيه فانزل الله تعالى ولقد علمنا المستقدمين منكم ولقد علمنا المستأخرين» (۱) . بو حدیث اکرده علاوه نونکار تاردن سلامت بولسه خاتونلرنی مسجدرلرگه یورودن منع ایتو که توگل بلکه منع ایتماو تیوشلی بولوغه دلالت قیلده در چونکه موکا کوره رسول الله حضرتاری ، خاتونلرنگ مسجدرلرگه یورولرنده کوبعی آزمی ، چکنه می زورمی فته کورله چگینی بلگان حتی آنک طوغر و سنده قر آزده نازل بولغان و شولای بولا طوروب مذکور حکمنی مؤبد روشده قرار لاندروب قالدوغان و خاتونلرنگ مسجدرلرگه یورولرینه قارشو طورما کر ، دیب نهی قیلغان بولادر . حتی حضرت عائشه نگ : «اگرده رسول الله ، بز کورگان خاتونلرنی کورگان بولسه ایدی خاتونلرنگ مسجدرلرگه یورولرینی منع قیلغان بولور ایدی» دیگان سوزینه قارشو اوشبو ابن عباس حدیثی : «خاتونلرنگ مسجدرلرگه یورولرنده بعض بر تیوشسز اشلر بولاجغنی رسوالله بلدی ، حتی شول حقدده آیت کریمه ده ایندی ، شولای بولا طوروبده رسول الله بو اشدن منع ایتمادی بلکه منع قیلوغه رخصت ایتمادی و مانع بولما کر ! دیب فرمان بیردی» مضمونده جواب بولادر .

۳) انسانلر هر وقت اوز زمانلرنگ بوزولوندن زارلانالر ، شکایتلر قیلهر ، «علم بتدی ، انصاف آزایدی ، شریعت و دین علملری یوغالدى ، بلوچیلر اوگره تمیلر ، بلمه وچیلر اوگره نمیلر» دیب آه اورالر ، زارلانا و سقرانالر . اما خاتونلرنگ مسجدرلرگه یورو مسئله سینه کیلسه لر «ایندی بو زمانده دین علمی بتون دیناغه شایع بولوب بتدی ، خاتونلرنگ مسجدرلرگه یوروب دین علملری اوگره نولرینه حاجت قالمادی» دیلر . بر برینه تمام خلاف بولغان بو ایکی تورلی دعوانگ قایوسی اشانچیلدر ؟ . دین علمی اوگره نودن خاتونلرده ایرلرده ، یاشلرده ، قازتلرده مستغنی توگلر هم هیچ وقت مستغنی بولمازلر . دین علمینگ بتون دیناغه شایع بولوبوغه

بار ایدی صوگ آندہ بر وقت دنیا رنگ کیک وراحت زمانلری .
یر قیملداو، بیل سندرو کبی قضای الہی دیمہسک جزئی بر غم
وکدر دزدہ پاک و سلامت کونلری . اول چاقلردہ مذکور اورنلر
آندہ غی خلقلر ایچون دنیامی بولغان ایکان، یوقسہ آنک فردوسی می؟

تورکستان غہ عائد.

تورکستانده بو کونگی حیات

VI

عائده صباتی

آنا، اوغللر، آناهم قزلر بر بیرده رکه طوبلانوب طورولری
اعتبارغہ آنگانده تورکستانده البتہ بر نوع عائله طوروشی بار
دیورگہ طوغری کیله . اسمی جسمینه یاراشمی بیک یالتر اوقلی
بولوب کورنوندہ شہم بولماسده آلا رنگ مدنیتلر اعتبارغہ
آوب (زمانمزدہ بتونلہی اہمیتی قالماغان بر طوروشنی نہ) «عائله
حیاتی» دیب آتام . عائله حیاتی نامینہ یازاچق سیزغہ وتوشوغلرم
طشلی کوبمی بویالسدہ، زبرجد ویاقوتلر ایله ییزہ لسدہ اصل
وماہیت وکیفیت شی نگ آچلووی آلا رغہ قارابغہ اوزنیک شکلن
بوزماہچی محققدر .

بتون بارلنی بلچق اویولمہ لرندن مرکب بر مسکن ، اطرافی
شولوق بلچقدن اویولگان قیماقر فرض اینکڑ . نہق قارلغاچ اویاسینہ
اوخشاغان شول اویولمہ لر عصرلردن بیرلی کشی قولی ایله صلانوب
کیلگان آدم اویالریدر . تورکستان عائله لری مونہ شول اویالرنک
خواجہ لری ، شول بلچق بازلرنده یاشاچی غریب مخلوقلردر .
بیرنی بلچق وطوفراق ایله بولگالہب ، اوزلرنک قسمتلرینہ صینغان
وشول ٹولوشلردن باشقہ یر اوستندہ اوزلرینہ تیوشلی برگنہ نرسدہ
بولور دیب اویلی آماغان بو آدم حیونی عصرلردن بیرلی قناعت
اسیری بولوب کیلگان صیلر دنیاسیدر . کوک قہسی آستندہ، زور
دینگرکی چیتلری افق غہ باروب طوتاشقان ایس کینکچ کیک وغلبہ لک
شہرلر، دنیانک ٹلہ قایچاننی بابلرن و آلا رده غی خلقلرنک حیات
و معیشتلرن بر نانیہدہ خاطرلہ تہ آلوراق الوغ حیات دینگلرلی
میلونلرچہ ٹیلیگی بلچق اویالرنک برلہ شولرندن حاصل بولغان
سرلی کارتنہ لردر . دنیانک موکلی طاولری ، یاشل تیرہک و آقار
صولری ایله چلغانغان اول گوزل و لطیف اورنلر بو کونده چالما
وچاپان عالمندہ دینی حس وروحانی ذوق و صفا ایله کون اونکاروچی .
اوز حاللردن بیک شاد تورک اوغللری ایله طولیدر . آی های !

تورکستانده بو کونگہ قدر گرچہ مدرسه و مکتبلر بولوب
کیلسدہ آلا ر خاتونلر ایچون ، بلکہ بتونلہی تریہ ایچون تأسیس
ایتلگان نرسہ لر توکلدر . عائله تریہ سندنہ ایک زور رول اویتاوچی
اعضا آنا، حیات اجتماعیه نگ یارمی ایرلردہ ایکان قالغان قسمی
خاتونلر تصرفندہ بولوی هر کم گہ معلوم بر حقیقت ایسدہ عموما
اهل اسلامدہ اوزلہ شوب قالغان انقراض عادتلری تورکستانده
کامل اعتنا ایله صاقلانمقدہدر . عائله حیاتی دیگان موضوع خاطرگہ
کیلو ایله بلچق دیوارلری ایچینہ یابلغان (قدیم اندلسدہ اعتقاد
ومذہب اختلافلری دورندہ کی مدہش انگیزسیون جلا دلری قالبندہ)
یوزلرینہ قاب قارا پەردہ لر قابلاغان فرہ نجیلی میلونلرچہ اسلام
خاتونلری ، عائله لرندن آیرلوب ، اویون کولکی عالمینہ ، سفاهت
یوللرینہ چومغان بازارلر ، اوراملر وچایخانہ لر طولوسی تورکستان
ایرلری خیالده تجسم ایتددر . ایر و خاتونلر گروه سینک بر برندن
آیرم حالده تجسم ایتووی ، بر طائفہ نگ صوگ درجہدہ مظلوم
و محبوس ، ایکنجی سینک مونک کیریسنچہ غایتدہ حر و ایرکلی
بولوب کورلوی گوزل نتیجہ لرگہ مالک بولغان روشدہ بولسدہ
بر اش ایدی . حالبوکہ بو کورنشلر شول درجہدہ خیرسز، غیر
طبیعی و شول درجہدہ اچ پوشورغچدرکہ بولارنی کورگان انسان
نی قدر عقیف و بی طرف بولماسون اول خصوصدہ اویالارغہ
وفکرلەرگہ و تیوشلی سوزلرن ٹیوتورگہ مجبوریت کورہ چکدر .

تورکستانده مردکارندن باشلاب یوغازی صنف خلقلرغہ چہ
خاتون قر عالمی مفلوج بر حالدهدر . خاتون قزلرنک انسانلغینہ ،
آلا رنگ تعلیم و تریہ لرینہ اعتبار اینکان ایر یوق . اوج جسمنگ
مادہ حیانیہ سی علم و تریہ دہ روحنگ ایک بیوک غذاسی بلکہدہ
روحی و جانیدر . علم و تریہ روحی ٹورلمہ کانلگی ایچوندرکہ
تورکستان عائله لرینہ حقیقی حیات اورنلاشماشدر .

خاتون قزلر اسلام نظرندہدہ ، انسانیت محکمہ سندنہدہ بو
جزاغہ حکم ایتلمہ سہ لر ییلہ ، انصاف سزلر تسلطندن نفسگنی قوتقارمق
و انسانلق حقوقگنی قازانمق ایچون هیچ بولماسہ اوزکنک انسانلغکن
خبردار اولمق لازمدر . تورکستان خانملری ایسہ بو کبی آک
و ییللردن بتونلہی محرومدر ، بتون تورکستانده خاتونلر نامینہ
تأسیس قیلغان برگنہ دانہ علم یورطی بولماسدہ ، عائله لر اوزلرنک

اش یازو - سزوغه یته باشلاغاچ اوک «سیگا میرزا بولورغه توگک» دیب آتاری قزلرن آتوننده کیری آلار ایکان. آتوندن قورس طوطوروب چغغان تورکستان قورسیستکلری علوم و معارفدن، تل و ادبیات دن آزغنه بهره آلار دیوبده خاطرکه کیلورکه اورن یوق. حتی آنا تللرنده قلم طوتوب یازا بلودنده محروم قالار. موندن صوگ کیاوکه کینکاگه چه بولغان ایگ قدرلی وقتلرنده قزلرینه آناری یاننده قارا طورمش و ایسی عادتله اقتضا ایتمک ره ووشده طوتولار. فلک کورفه، دارفیج کبی توری اوی زینتلی تگارکه و اوز آرملرنده معروف قول اشلرن اویره نوره باشلیلر. خاتونلر آراسنده اشلنگان قول اشلری باریسی ده آنده غی ایو کیره کیری، طورمش یارقلری بولو ایله برابر بعضیلری شایان تقدیر ناست کده مالک بولغانلقدن بو طوغریده ایته چک سوزمز یوقدر. فقط آنار یت قزلرینه بولارنی اویره تو ایله گنه قالمیلر. آلارنگ اعتقاد و طبیعتلرینه، اخلاقلرینه ده خیلی تأثیر بیرلر. علم یورطلری، عوام دینچیلری، منبر و محرابلر بو کونگه قدر خلقنگ ایمان و عقیده سن هر جهندن اصلاح قیلو یولینه سالماغان. سالنغان تقدیرده ده خاتون - قزلرنگ استفاده سینه یوللر بیکلی بولور ایدی. شونگ ایچون تورکستانده یورطنگ ممانتسز اوینغان، تکرار مداومت قیلوب عادتله نگان اشلری اعتقاد بولوب کوندن کون نغوب کیلگان.

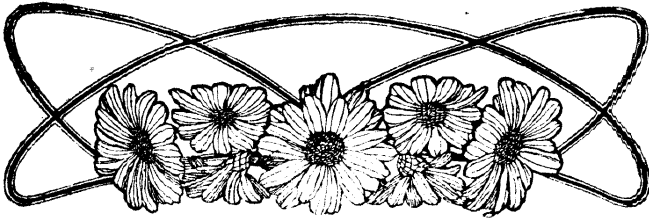
مکتبلرده ایمان و دین اوگره تولر، خلق آراسینه طارالغان توری خرافات و اوهم طولی کتابلر آنده ده بزده گیگه اوخشی. آندی نرسه لرنی طاراتو دین گه خدمت دیب اعتقاد ایتمکگه اول یولده اشله وچی ده کوب طاراتوچی ده. خلق قرآن کریم واحادیث شریفه ایله کیره ک قدرده تانش توگل. اعتقاد درستلی طورغان، الله نگ و پیغمبرنگ سوزلرن حقیقت معناسی ایله قلبلرگه برکته طورغان مطالعه کتابلری یوق. طوغریسی ایمان اعتقاد مسئله لری آنده بیک چوالغان بر حالده در. ثلی تیزدن موگا عائد اصلاحات باشلاور دیب امیدله نورگه ده یول یوق.

مونه شونگ ایچون آنده آنار آغزندن آغان هر نرسه بالاغه ایمان درسی، آنار قیلغان اشلر، دین سبقلری بولوب توشلر. دیمک تورکستانده قزلرنگ ایمان و دینلری ده آنار ایله ئلیگی آتونلر قولنده در. آنده خاتونلر آراسنده ئلله نیندی عرفلر، عادت و رسملر طامر جه بیگان. «بی بی سه شنبه» «سرملک» کبی ئلله نیندی اصلسز و سندسز کتابچلر طارالغان. تعلیم و تربیه دن بتولهی محروم بولغان بر خلقنگ اوزینه بر جوانچلی کسب طابووی، توری بدعت و خرافات یولنده فوق العاده غیرت و اجتهاد کورسه تووی معلومدر. بنا علیه تورکستان عائله لرنده

بتون حیات معنویه لرندن محروم بولسه ده، عائله فاجعه لری، ظالم و غدار ایرلرنگ ظلم و اسکنجه لری ایگ صوگنی چیکلرگه باروب یتسه ده. طوغریسی اوز ضررلرینه قیامتله قوبسه ده آنده غی خاتون قزلر قوی تورکومی کبی قارالتیلر آره سینه صیینودن باشقه هنر کورسه تورلک حالدو توگدلرلر. خاتونلرنگ بو عجزلکلرندن استفاده قیلنوب آلارنگ طورمشلری قسلا قسلا بو کونده شول حالگه کیلمشدر، که آلارنگ بتون حیات، بتون سعادتلی ظالم قوللر طرفندن بیکله نوب آونغان ئلیگی قارلغاچ اوبالرینه محصور قالمشدر.

تورکستان خانملری ایرلرده گی تربیه و طورمشنی ایسی عادتله گه ایبروبگنه یورته لر. عائله تربیه سی، ایو اداره سی ایچون لازم بولغان معلوماتی آورغه مکتبلر بولماغان کبی اوز شیوه لرنده کتابلرده یوقدر. صوگنی وقتلرده غنه ایرلر آراسینه طارالغان آک و فکرنگ آفرلاب خاتونلرغه ده کوچووی، سرایت قیلووی معلملرنگ ده خاتونلر عالمینه آروجه اهمیت بیره باشلاولری امید ایتمکده در. تورکستانده عائله لرنگ حالت روحیه لرن آز بولسه ده آکلامق ایچون توبانده گی نمونه لرنی کورساتورگه یاریدر: نه نکاسندن ایشکان تلقینلر برکسندو اوزیننگ شهوله سندنده قورقوب یوره گی یاریلا طورغان کوچک قز بالارنگ ئلله نیچه طلملرغه آروپ نورگان چاچلرن، بیزه کلی کامزول و کولمه کلرن، معصوم تلرندن یالتراب چغغان صاف شیوه لرن ایرکنله ب کورمکچی و ایشتمکچی بولساقده بز موفق بولا آمامز. خاتونلر و قز بالار آراسینه فرنجی یانبوب کرمه گانده آلارنگ احوال روحیه لرنیه طبیعت و اخلاقلرینه قدر یتو اول یاقده طورسون یاشین یاقیتسینده غنه طوغری کیلماسه یوزلرن، وجودلرنده ایرکنله ب کوروب بولمیدر. (۱) نه نکالرینگ ناز اسسی لگی ایله جلیتلغان قدرلی کوله گه لرنده نق بر نازلی چچه ک بولوب اوقو یاشینه یتوشه باشلاغان معصومه قزچقلرنگ یاشلکدن اوک بتون یازمشلری آناری ایله محله آتونلری قولنده بولادر. بیچاره صیه لره نکالرینگ تله وی ایله محله آتونلرینه بیرلوب چهار کتاب، خواجه حافظ، بیدل کبی بر طاقم نرسه لر اوقوب یورگان بولار. قزلرنگ اوقولری و یاشلری بر آز اولغا بوب

(۱) بر وقتده تورکستان شهرلندن برنده مسجد و مکتبلرنی تاماشا قیلوب بورگانده. مکتبگه کره من دیب هیچ طر تو نیچه یا گلش بره ونک خانه سینه کرگان ایدم. سوپه بالچق سه کی) اوستینه چاچلرن طوزدروب اوطورغان بر خاتون بزنی کوروب شوندی یات برطواش ایله قچقردیکه مینم بتون وجودم تتره ب عیبلی بر کشی کبی شول کوچک بو نیچه قورقوومدن یارتی چاقرم قدر یوکورگانم. کوچک نك اوچی بیکله نکاچ قاباده بارمیچه کیری قایتورغه قورقوب بر نیچه ساعت مقداری یوره گنی طوتوب اوطورغانم خاطرمدو در.

سید علی الظاهر حضرتلری حقنده خاطرہ (.)

سلام علی قوم مضواقی سبیلهم

ولم یبق الا ذکر ہم و حدیثهم

و یدفن بعضنا بعضا و یشمی

آواخرنا علی هام الدوالی .

سید علی ظاہر الوتری رحمہ اللہ ترجمہ خاندن خاطرمدہ قالغانلر:
 ہجری ۱۳۱۴ سنہ ۳۰۳۰ء علم استہمک ایچون سفر قیلوب قدر بزلرنی
 بلدہ طیبہ «مدینہ» منورہ گہ ایلتوب طاشلادی . غریب حالہ مدینہ
 منورہ گہ کیلوب جعفر سواقاغندہ بولغان قازانی مدرسہ سینہ اینوب
 بر نیچہ آیلر قرار قیلدقدن و خستہ لکلردن بر قدر قوتلدقدن
 صوگ: اوزمزننگ غایہ املمز بولغان حجاز محدثلرندن حدیث اوقو
 ہمدہ مدینہ منورہ قایلرندن قرائت مشق ایتو قصدندہ بولومزنی
 بعض طلبہ صورتندہ بولغان قازانی افندیلر گہ عرض ایتدک . مونلردن:
 «موندہ حقیقی محدث یوق، مگر سید علی ظاہر بار ایدی، اول ذات
 بو سنہ روسیہ گہ سفر قیلدی» جو ابن آلم . شول وقتدہ بزم قرائت
 استاذمزننگ برادری شیخ موسی الازہری نامندہ بر شیخنگ
 «شتا» درسینہ حاضر بولوب، قرآن حفظی برلہدہ شغللہ نہ ایدم .
 رجب آخرنندہ بولسہ کیرہک بر وقت قازانی طلبہ لر آغزندہ
 سید علی ظاہر افندی روسیہ دن قایتقار و یک کوب مال کیترگان
 دیگان آواز ایشتلدی . بزده آنی کوررگہ مشتاق ایدک . لکن بو
 ذاتی بزگہ کورو واسطہ دن باشقہ ممکن توگل کبی ایدی . بردن
 یک فقیر لکمزدن کوگل توشنکی بولووی، ایکنچیدن: عربلرنگ
 متداول لسانلرینہ آشنا بولماومز . اوچونچیدن بو ذاتنگ شہرتی
 خاق تلندہ یک بیوک بولووی ایدی . بزم روسیہ دہ گہ اول وقتدہ غی
 شہرتلی عالملر ایلہ بر طلبہ نگ صحبت ایتوب سوز سوبلہ ووی یک
 مشقتلی حاللردن سانالادر ایدی .

(*) سید علی ظاہر حضرتلرینک «آثار» دہ یازغان ترجمہ سینہ
 قوشار ایچون دیب اوزینہ ملازمت ایٹکان شاگردلری و اصحابلرندن
 بعضلرینہ مکتوبلر یازوب بعض نرسہلر صورغان و خاطرہ لر یازورینی
 اوتنگان ایدم . شوگا موافق بعض بر بیتشکانلری خاطرہ لر یازدیلر
 و بعضیلر یازاقلرینی بلدروب جواب قایتاردیلر . کیلگانلر آراسندن سید
 شریف افندی خاطرہ سینہ حاضر دن «شورا» دہ باصدروغہ موافق کوردم
 سوگندن آثارغہ دہ درج ایتولہ چکدر . ر . ف .

عرفیہ و قریشلر فنی ۴ - ۵ یلق قورص اورنن طوتا . بو قورص
 باشندہ ہر عائلہ ننگ شیطنتلی متخصصہ سی بولغان آنالر معاملہ لک
 ایتلر . معارف و مدنیت نوری توشماساک ایتوب نغتلغان متین
 عائلہ قورغانلری پستلک چہتندن تورکستاندہ بزده گیدن دہ کوچلی
 و طولیدر . انسانیت دنیاسندہ اجتماعی حیاتنگ نیگرن تشکیل ایٹکان
 بو کبی عالی اورنلرنگ قزغانچ حالہ طاہتالوب یاتولری ہر
 نرسہ دن آرتق تأسفنی موجب ایسہدہ حاضر گہ صبردن باشقہ بر
 چارہ دہ بوقدر .

ایر بالار دہ آبا و سکلاری ایلہ بر قازاندہ قاینغانغہ ، کشی
 توسلی مکتب تریہ سی دہ کورہ آلمغانغہ ایرلر ایلہ خاتون قزلر
 آراسندہ اعتقاد و طبیعتچہ کوب آیرما قالمیدر . دیدیکمزچہ
 تورکستان خاتولری حقندہ اویلاغاندہ نی قدر قسنقی ؛ حقوقسز ،
 محکومیتلی و اسارتلی ، قارا بر طورمش تصور قینسہ آلارنگ
 ایرلری حقندہ شول درجہ دہ ایرکن ، حقوقلی، کیگ و راحت
 بر حیات کوزگہ چاریدر .

اجتماعیتنگ ایک سرلی قانونلرن ، انسانیتنگ ایک عالی
 حکمترلن اوزندہ تجسم ایتدروب بتون دنیا مدینیتنگ منشأ اعظمی
 بولغان دین مبین اسلام نامندن مونچہ کیلشسز آدمولرنی دہا
 طوغریسی ادبسنلکلرنی کوروب معذب بولمی طورو ممکن
 توکلدر . آنالر عالمی ، عائلہ حیاتی کبی عالی و پاک لوحہ لرنی
 آباق آستینہ سالوب اوزلریچہ ایک کوکللی و جیتوش بر حیات
 تأمین ایٹکان بندہ لر ننگ سلوک ایتدکاری طریق شرعیلرندہ کورسہ توب
 اوتہرگہ موظفمز . قارئین کرام کیلہ چکدہ گہ VII نجی مقالہ گہ
 تنزل بیورسونلر .

ع . رؤف مظفر (زوبہ باشی) .

شعر:

وجدانی قہرمان .

سین آگار: «ایو» دیوب طورساگ سوزن معقول کوروب
 «مین قہرمان» دیب طور، غبرتلہ نہ کوکرہک کیروب .

توزمیچہ کولساگ سوزندن ، آکلی تیز «بورن» ی طویا؛

«سین طوغان انسان توگلکسگ ؛ وجدانک یوق» دیب قویا .

«طوغری یولدن یورچی ایبدہ ش» دیب آنک نارتساگ قولن،

وجداندن ایریلوب کوزلی «صوفر طچقان» یولن . . . . .

احمد جان مصطفا ی «توکہ» .

بولغانده سامع قرآن بولوب برابرنده ختم ایتوچی ایدی . سید علی ظاهر افندی ، ادبیات عربیهده استاذی مشهور ادیب عبد الجلیل براده ایکانلیگینی و اول ذاتک ادبیات عربیهده ممتاز برادیب بولغانلغنی سویلیدر ایدی . عبدالجلیل براده ایله آخر عمرینه قدر دوست طوردی .

سید علی ظاهر افندیگ ادبیات عربیهده مهارتی و کیت اقتداری بولماسده سلیقی و طبی ذکاوتی سببلی بر آز نرسه لردن خبری بار ایدی . محمود شینقطنی افندی کوب نرسه ل استفاده ایتکان بولسهده ، آندن استفاده قیلوون انکار ایتوچی ایدی . بر وقت بزم شریک لطفی افندی اسحاقی سید علی ظاهر افندیگ سفینه سنی (معلومات دفترینی) آوب مطالعه قیلغان ائناده بعض کاغذلرده سمعت من الشیخ . . . دیگان اورنلرده شیخنگ اسمی کیسلگانینی کوروب میگا : «سید شریف بله سگمی ؟ بو یرده کاغذ نی ایچون کیسلگان ؟» دیب سؤال یردی ده بلما یمن دیدکده : «بو سوزلرنی (جملة حکمیة نی) سید علی ظاهر افندی محمود شینقطنی دن ایشکانده سمعت عن العالم الفاضل الاستاذ محمود الشینقطنی دیب یازغان بولغان . قایچان مدینه لیلر آگا حسد ایتوب (شولار جمله سندن مرقوم سیده آنی جهالت و زندقه ایله حکم قیلوب سعایت برله مدینه دن سوردرگانلر ، شوندن سوک آنگ اسمنی ده دفترلردن سلمشلر» دیب ملاحظه ایتکان ایدی .

سید علی ظاهر افندیگ قوه علمیه سنی : سید حضرتلری حریت افکارغه مالک توکل ایدی . مسموعانن کا سمع گوزل و فصیح عبارت ایله شروع و حواشی نی نقل ایتوچی ایدی عبارت حدیثی او قودقدن سوگره صحیح البخاری درسنده مثلا ، کوکلدن قسطلانی عباره سینی تمامی ایله سویله ب قوبمقدن عبارت ایدی . کتابده بولغاندن زیاده علمی بر تحقیق ایشو بیک نادر بولغاندر .

موسی افندی بیکیفنگ بر ملاحظه سنی : قاضی عیاض نک شفا درسنده «و الذین لم یبلغهم الدعوة فی اقصی بلاد الروم» مألنده غنی سوزده بر کون سید علی ظاهر افندی : «بو اورن اوزون تحقیق غه محتاج ، کیله چک کون بو حقهده سویله رمز» دیب درسنی توقاتندی . ایکنچی کون هر برمز بو حقهده شیخدن یا کا گوزل معلومات ایشته مز دیب باردق . موسی افندی بو مسئله گه آرتق مراق قیلمش بولسه کیرهک . ایکنچی کون شیخ افندی لفظ ، لفظ خفاجی ده بولغان سوزلرنی بزگه نقل ایدی . موسی افندی کولوب : اوزون تحقیقی شول بولعاج کیچه سویله بترگان بولسه یاخشی بولور ایدی ، علمی بر تحقیق ایشو محبتی برله بو وقت غه قدر یوقلی آمادم ، خفاجی سوزلرنی سویله رینی بلگان بولسه م ایدی

حاصل بزلر وقت صاقلاب ، بو کونلرده «مرتضی» اولنده (بوری اویازی) شا کرافندی کی طلبه لرنگ معیتده «دلایل الخیرات» اوقوب اجازت آلق ایچون سید حضرتنگ خانه سینه باردق . اوزاق اوتمازدن مسجد نبویه حدیث (صحیح البخاری) اوقتورغه کرشدیکندن شول درسنده حاضر بولورغه باشلادق . حلقه سی بیک بیوک ، تقریری صاف ، فصیح اللسان ، همده بزلر روسیهده ایشتمگان اصولده حدیث تقریری ایله بزلرنی اوزینه مقتون ایدی . شول کوندن پیش سنه لر آنگ ایرته نمازندن سوک صحیح البخاری درسینه ، ایکندی ایله آخشم آراسنده بولغان صحیح مسام و مشکات درسنه ، آفشام ایله یستو آراسنده بولغان تفسیر جلالین درسینه ، رمضانده بعد التراویح شفا (للقاضی عیاض) درسلرینه مداومت ایتدک .

شول طریقه ۳۰ سنه لر اوتدکدن سوک . موسی افندی بیکیف ، لطفی افندی اسحاقیلر کیلوب آنلر ایلهده کونوز ایرته نماز سوکنده صحیح البخاری درسنده او یله دن ثلک اوز اوینده خصوصی درسلرنده حاضر بولا ایدک . استاذ آچیق یوزلی ، مزاحلی ، کورکام طبیعتلی ایدی . غریب طلبه لرنگ حاللرنی رعایه ایتوچان ، یاردملرینه بیتشوچان ایدی . درس حلقه لرنده کوبره کیتیدن کیلگان غریب آدملر ، هندستان ، بخارا ، تورکلر ، مغربستان و یمن اهللری ده بولا ایدی . بز بارغان وقتلرده خصوصاً قازان و بخارارغه سفرندن ثروت حاصل ایتوب کیلیدیکندن سوک اصلده مدینه لی بولغان طلبه لر آز بولا باشلادی . اوزندن ایشته کمزگه بنا مونلرنگ حاضر بولماولرینه سبب استاذنگ آنلرغه غریبلردن زیاده التفانده بولنماوی همده آنلرنگ چن علمگه محبتلری بولماو ، غریب آدملر آراسنده بولونی آنلرنگ غرورلری صیدرماودن بولونی ، ثلک درسلرنده مدینه لیلرده بیک کوب حاضر بولونی سویلیدر ایدی . ذاتا سید علی ظاهر افندی حج بوسملرنده ملائسه حدیث درسلرنده نشاطلی راق بولووندن مدینه طلبه لری : «درسنی سید علی ظاهر ، کورنش ایچونکنه اوقوتا ، بارلق مقصودی شهرت ایله جلب مال» ، دیگان سوز ایله تهمت ایتلر ایدی .

سید علی ظاهر افندی حافظ قرآن بولوب قرآنی گوزل و بیک تکلف سز ایدی . رمضانده باب توبه دیگان روضه مطهره نک قاپوسنده اولده سید دخلان دیگان استاذی ختم ایله تراویح قیلدره تورغان اورنده ختم ایله تراویح نمازینی قیلدرا و اوزی ایله کوب جماعت بولوچی ایدی . ختم کیچه سنی دائما رمضانک ۲۷ کیچه سینه مصادف بولوب ختم سوکنده بیک اثرلی بولغان دعاسی بولادر ایدی . دعاسی : سورة ق نک آیات کریمه سینی متضمن بولوب حاضر ونی آغلاتورلق درجهده مؤثر ایدی ، موسی افندی بیکیف مدینهده

علمی مذاکره کرده بولغانلغنی موسی افندی میگا سویله دی و :
«اول کیمسه ننگ نظری و بلووی باشقه ایکان» دیدی . سید علی
ظاهر افندی بر مسئله ده اشکالی بولسه شول استاذی حبیب الرحمن غه
مراجعت ایته و آننگ اشارتی برله یوری ایدی . «الرحمن ابلاغ
من الرحیم» رساله سینیه ده شول شیخ اشارتی ایله تالیف ایتمیش
یاکه شیخ حبیب الرحمن یازغانده بو افندی آگا خواجه بولمش ،
دیگان سوز یوریدر ایدی .

سید علی ظاهر افندی ، مسجد نبویه صباح نمازندن صوگ
درسنده صحیح بخارینی یکریمی بیش سنه تقریر ایتمیش و دورت
یاکه بیش مرتبه ختم ایکنکینی اوزی سویلی ایدی . شول مدتده
نی قدر خلق حاضر بولمشدر ؟ . بزم روسیه یلردن هم کوب
شاگردی بار . بخارا و روسیه سفرندن بیک ممنون بولوب قایتقان
ایدی . روسیه علماسی حقهده : «آلر قایلیملی ، آگبیلر اما
بخارا نائیری آلرنی خراب ایکنک و هر وقت «جاء اهل قازان
بکل شرم بخارا» دی ایدی . کوب سویلی طورغان سوزی :
«الخیر فی الاتباع» دیب استاذ و مشایخ فکریته همده اسلاف
سوزینه ایهروجان و ایباررگه تحریض قیلوجان ایدی . «کل منا
یؤخذ بقوله و یرد الا صاحب هذا القبر الاعطر صلی الله علیه وسلم»
دیگان سوزینی بیک کوب تکرارلی ایدی .

«بخارا» ده حقیقی علم بولقلغن و خلقنگ بیک غافل بولوون
سویلی . همده : «بخارالیر خواجه بها الدین قبرینه بارغانده بر
چاقرومدن باشماق صالوب بارالر و شول قدر مسافه دن قبرگه یوزتری
برله بولغان حالده قایتلر ، اما مونده رسول الله ننگ باشی اوجینه
باشماقلرنی کیتروب قویالر ، باشی اوجنده آباق صوزوب یوقیلر ،
بو ایندی ادبعی ؟» دیب کوله در ایدی .

خصوصی معیشتی : سید حضرتلری ، روسیه سفرینه قدر
اوی که مالک توکل ایدی . بز بارغان وقتلرده «خزینة نبویه»
سوقاغنده کرا ایله طور ایدی . روسیه سفرندن کیلگچ کوب
اویلر که مالک بولدی . برسی حرم نبوی مخزنی یاتنده بوچماقده غی
اوی ایدی . ایکنچی ، اوزی حیاتنده دیردیفلرگه صاتوب قازانلی
مدرسه سی طشنده اقامت ایتوجی قازانلی طلبه لرگه وارداتینگ
ربعی صرف ایتلو شرطی ایله وقف ایتمیش باب مجیدیه ده کی
یورطی ، اوجونچی صیادیه ده کی باقچه ایله برابر بولغان یورطی
ایدی . «دارالحديث» تاسیس قیلو ایچون اعانه جیوب سالغان
یورطده شونلر اجنده .

مونلرنگ حرم یاتنده غی اوزی طورغان یورطی ، وفاتندن
صوگ بر هندی گیتی یوز عثمانلی لیراسینه ساتلدی ، اوزی «بر
مگ بیش یوز آلتون بیرلر اما صاتمیم» دیب سویلی ایدی .

ایرکنله بوقلاب کیلگان بولورایدم» دیدی و مجلسده بولغانلرنی ده
کولدردی .

بز اوزمز صوگ کونلرمزده شیخ اسحاق کشمیری کبک
محا کمه قونینه مالک و شیخ فالج ظاهری کبک قوه فکریته ممتاز
آدملرنی کورگانمزدن صوگ استاذمزدن سید علی ظاهر حقهده علمی
قوه سی فوق العاده دیب حکم قیله آماز بولدی . «و فوق کل ذی
علم علیم» .

سید علی الظاهر افندی اوزینگ پدری «بغداد» دن کیلوب
«مدینه» ده قرار ایکنکینگی همده «وتری» ایله ملقب بولوینه
سیب ، مدح نبی حقهده بولغان «قصیده و تریه» نی مداومت ایله
اوقوچیلغی بولغانینی ، شیخی عبد الغنی هندی گه کوب ملازمت
ایکنکینگی و آندن کوب استفاده قیلغانلغینی کوب وقت سویلی
ایدی . همده استاذی حبیب الرحمن هندی نی بیک عالم و اهل
تحقیق دن دیب مدح قیله ایدی . بو استاذ ، بز مدینه منوره ده
بولغانمزده . عزلتنی اختیار قیلوب هیچ کیمگه اختلاط ایتمی ، درس
اوقتمی ، ظاهرده مجنون کبک حالده یوریده ایدی . مسجد نبویه
بر اسطوانه توبنده قولنده قرآن کریم بولغان حالده بر روضه
مطهره گه باغوب و بر قرآن کریم گه باغوب اوطوروجی ایدی .
یانیه کشی کیلسه هیچ سویله مزدن طوروب کینه در ایدی . بزم
وقته غی مدینه عالملری (شیخ فالج برله محمد اسحاق کشمیریدن
باشقه لری) هر بری بو شیخ حبیب الرحمن نی استاذ هم اهل تحقیق
عالم دیب سویلیر ایدی . بو ذات سید علی ظاهری گه کیلوب جای
اچوون همده «سز لر دنیا کشیسی ، رسمی آدم بولدگر !» دیب
شلته ایتون سید اوزی حکایت قیله در ایدی . سید علی ظاهر
ایله بر کونده دفن ایتولدیلر ، جمعه کون ، جمعه نمازندن صوگ
سید علی ظاهر افندی جنازه سی ، ایکنکیدن صوگ حبیب الرحمن
جنازه سی اوقولدی . حبیب الرحمن افدینگ اقامت ایته تورغان
حجره لری کوب اورنده بولغان . شونلرنگ برسنده ابدست آلدقن
صوگ فجأنا وفات ایکنک و وفاتینه کوب کونلر اوتکنک بولورغه
کیردک ، ایسله نگان و اشفاخ قیلغان حالده بولغان دیدیلر . بتون
ترکسی برعبا ، بر کولمک ایله اشطان همده دلایل الخیرات ایله بر
کلام قدیم دن عبارت بولمشدر . بو شیخدن بز یالکر اولیت ایله
مسلسل حدیث ایشتدک . مونگ ده لفظن اوقودی ، سید علی ظاهر دن
درایتن اویره ن دیدی . بوده جان غه منت بولدی . الله یرحمه .
بو شیخنگ اوشبو سوزندن مین سید علی ظاهر افندی گه التفاتی
بارلقنی و احترام ایتون آگلادم . بزم قازانلی طلبه لردن بو شیخ
حبیب الرحمن ایله صحبت ایتوجی کشی دخی موسی افندی
بیگیف در . طرابلسلی عبدالقادر افندی واسطه سی برله تقدیم ایتلوب

برسی شول وقف ایچون دیردیفلر که صاتلغان یورط. صیادیه ده کی هم ده باب مجیدیه ده کی دورتیجی یورط، وارثلری آراسنده قالغان بولورغه کیرهك. شولای ایتوب «دارالمحدثین» خیراتی آراقده یوغالوب قالدی. دنیاده عمر وفا ایتی. مال آلدی ایکن! . . .

اوزی سوکنده اوچ کریمه سی و بر اهلی قالغان ایدی. قزلرنگ برسی وفات بولدی. اهلی ایسه عبدالله نامنده براندیجالی سارت غه تزویج ایتولدی. اوزینگ وصی مختاری بولغان عبدالقادر الحواری افندی شول کسه که تزویج ایدی. اوزی وفاتندن سوک آنلرنگ معیشتارندن کوب خیرم بولمادی.

سید علی ظاهر افندیگ وفاتی فجاتا واقع بولدی.

«اوقا» ده مدرس ضیاءالدین الیکمالی «عوالی» ده «مفتی باقچه سی» دیگان باقچه ده سید حضرتلرندن تفسیر کشف اوقیدر ایدی. سیدنگ وفاتندن بر کون مقدم، ایبده شاری برله تفسیر کشفنی ختم ایتکانلر و اوشبو شادلق مناسبتی برله طلبلر مجاسی یصارغه وعده له شکانلر و بو مجلسنی ده سیدنگ «مدینه» که کیلورندن سوک یصارغه قرار بیرگانلر. مونک ایرتسندده جمعه کون سید حضرتلری جمعه نمازی قیلو نیتی ایله اوزینگ تریه که آغان معتوق نامنده کی یگت ایله ایشهك اوستنده «مدینه» که کی کیلگانلر. کیلگان وقتنده داغستانی شیخ شاملنگ «مدینه» ده کی اوغلی کامل بك خانه سینه اوغرامش. بو ذات اول وقتنده یوقیده بولغان. آنک خادملرینه سید علی ظاهر افندی «بک مهم یومش بار ایدی، طورغاچده کامل بك بزم خانه مزگه کیلسون ایدی» دیب کیتکان. (شول یومش نیندی نرسه بولغاللق بلنمی قالدی).

سید علی افندی اوزینگ خانه سینه کیلگاچ بایتاق آدملر و اوی صالحی اشچیلر کیلوب حسابلر کوروب کیتکانلر. بر ساعتار وقت اوتکان بولورغه کیرهك. خانه سنده کی ابدست خانه غه باروب، اوز اوطه سینه کیلگان چاقده یغلوب جان تسلیم ایتکان. شول وقتنده خانه سنده شول معتوق نامنده کی یگتدن باشقه کشی بولمغان، اولده حالنی بازارده غی بزم عبدالله نامنده کی قازانلی غه سویله گان. بو آدم بزگه خبر بیردی، باردق. دوقتور کیتردک، معاینه سوکنده «وفات بولمش» دیب حکم ایتدیلر.

شول آرده، بیک عجله مینی چاقرغان دیب کامل بك ده کیلوب ییتدی. اول وقتنده ایندی سید حضرتلری وفات بولغان ایدی. کامل بك کوزندن او بوب یاش توکدی. شول کون جمعه نمازی قیلورغه دیب کیلگان سید علی ظاهر افندی نگ جمعه نمازندن سوک جنازه سی حاضر بولوب دفن ایتولدی. بتون «مدینه» معتبرانی جنازه سنده حاضر بولوب ماتم و حزن علامتلر اظهار ایتدیلر. رحمه الله. باقچه ده قالغان عائله سی ده دفن وقتینه قدر

مدینه که کیلدیلر. برادری: سید احمد و آنک اوغلی ده حاضر بولدیلر. شول کوندن سوک: مدینه عادتی اوزرینه بر اوطه دن باشقه جهاز و اوطلر محکمه شرعیه طرفندن مهرلندی. عبدالقادر الحواری افندی روسیه دن کیلوب اوزینگ وصی مختارلرغ اثبات قیلوب نرسه لرن آلدی. لکن موندن سوک کوب دعوالری بولدی. آقچه سون و باشقه نرسه لرن یاشرگان دیب خاتون اوستندن دعوی ایتدیلر. سید علی ظاهر افندیگ ئلکده دوستی بولغان بر مغربی شیخ (شیخ طابانی دیب معروف) خانه سنده عائله سی طرفندن قبول ایتولمش آقچه صندغن بولوب شول شیخنی ده حبسکه اوطور تدیلر. بو بر معتبر آدم بولغانلقدن بو قایغونی کوتره آلمازدن اودار بولوب وفات ایتکانی سویله دیلر. مالینگ اوچدن برن شول عبد القادر الحواری غه وصیت ایتکان ایکن. قالغان بالالری ده شول آدم تریه سنده قالدی. نیچک تریه قیلاتورغاندر، بزگه معلوم توگل.

سید علی ظاهر افندیگ اوینده بولغان کتبخانه سی بیک طولی بولوب نفیس کتابلریک کوب ایدی. تقنازانی، ابن حجر، سخاوی و باشقه مشهور علمانگ اوز خطلری برله یازلغان کتابلر، و قول یازمالر، قدرلی اثرلر هم ده مطبوع و غیر مطبوع متداول هر فندن کتابلر بیک کوب ایدی. اوزندن سوک ترکه مالی بولوب مدینه اصولی اوزره مونلر مزادده (تورغ) ایله صاتلمش. بزاون وقتده آنده بولمادق. بو کتابلرنگ نااهل قوللرغه کرووندن و تلف بولوروندن علم اهللری قورقار ایدی. شولای ده تورغه کوبرهك نفیس اثرلرنی مزاد سوکنده وصیی بولغان عبدالقادر الحواری اوزی آلدی دیب سویله دیلر. حقیقت حالنی الله بله.

بو حقه شوننی ده یازوب کیتیم ئلی: احمد ابن الخیر دیگان بر ذات، اصل مکده طوغان. آنده غی محدثلردن بر قدر استفاده قیلغان سوک عام محبی صفتی ایله هندستان غه سفر ایتوب آنده کوب علملردن استفاده ایتوب «پهوپالی» صدیق حسن معیتنده آسک مسلکی ایله بولوب، هم آنک مطبعه سنده خدمت ایتمش. حدیث علمینه و خصوصا اسماء رجال غه دقت ایتوچی بولوب شول کون که قدر بولغان حدیث علماسینگ سلسله لری و ترجمه حاللری ایله آشنا بولمش. مصر، هندستان و حجاز ییننده کوب سفر ایتوب هر قایده ایسکی قول یازماسی و نفیس مندرس اثرلرنی حیوب هندستان مطبعه چیلرینه شوللرنی صاتوب شونگ ایله کون کیچره طورغان بولمش. یورگان وقتنده سید علی ظاهر، شیخ فالح کبی آدملرنگ درس لرنده حاضر بولا طورغان ایدی. بو کتابلرنی سز لر مدینه دن چغاره سز دیگاج. «نیشلم، مونده آنلرنگ قدرن بلوچی یوق. اول کتابلر بره وده استفاده ایتماسک بولوب یوغالار؛ مین آنلرنی اوچوز آلوب قیمت صاتم، شونگ

برسی شول وقف ایچون دیردیفلر که صاتلغان یورط. صیادیه ده کی هم ده باب مجیدیه ده کی دورتیجی یورط، وارثلری آراسنده قالغان بولورغه کیرهك. شولای ایتوب «دارالمحدثین» خیراتی آراقده یوغالوب قالدی. دنیاده عمر وفا ایتی. مال آلدی ایکن! . . .

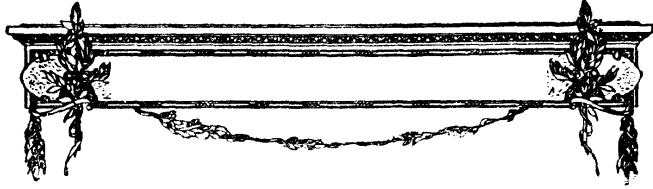
اوزی سوکنده اوچ کریمه سی و بر اهلی قالغان ایدی. قزلرنگ برسی وفات بولدی. اهلی ایسه عبدالله نامنده براندیجالی سارت غه تزویج ایتولدی. اوزینگ وصی مختاری بولغان عبدالقادر الحواری افندی شول کسه که تزویج ایدی. اوزی وفاتندن سوک آنلرنگ معیشتارندن کوب خیرم بولمادی.

سید علی ظاهر افندیگ وفاتی فجاتا واقع بولدی.

«اوقا» ده مدرس ضیاءالدین الیکمالی «عوالی» ده «مفتی باقچه سی» دیگان باقچه ده سید حضرتلرندن تفسیر کشف اوقیدر ایدی. سیدنگ وفاتندن بر کون مقدم، ایبده شاری برله تفسیر کشفنی ختم ایتکانلر و اوشبو شادلق مناسبتی برله طلبلر مجاسی یصارغه وعده له شکانلر و بو مجلسنی ده سیدنگ «مدینه» که کیلورندن سوک یصارغه قرار بیرگانلر. مونک ایرتسندده جمعه کون سید حضرتلری جمعه نمازی قیلو نیتی ایله اوزینگ تریه که آغان معتوق نامنده کی یگت ایله ایشهك اوستنده «مدینه» که کی کیلگانلر. کیلگان وقتنده داغستانی شیخ شاملنگ «مدینه» ده کی اوغلی کامل بك خانه سینه اوغرامش. بو ذات اول وقتنده یوقیده بولغان. آنک خادملرینه سید علی ظاهر افندی «بک مهم یومش بار ایدی، طورغاچده کامل بك بزم خانه مزگه کیلسون ایدی» دیب کیتکان. (شول یومش نیندی نرسه بولغاللق بلنمی قالدی).

سید علی افندی اوزینگ خانه سینه کیلگاچ بایتاق آدملر و اوی صالحی اشچیلر کیلوب حسابلر کوروب کیتکانلر. بر ساعتار وقت اوتکان بولورغه کیرهك. خانه سنده کی ابدست خانه غه باروب، اوز اوطه سینه کیلگان چاقده یغلوب جان تسلیم ایتکان. شول وقتنده خانه سنده شول معتوق نامنده کی یگتدن باشقه کشی بولمغان، اولده حالنی بازارده غی بزم عبدالله نامنده کی قازانلی غه سویله گان. بو آدم بزگه خبر بیردی، باردق. دوقتور کیتردک، معاینه سوکنده «وفات بولمش» دیب حکم ایتدیلر.

شول آرده، بیک عجله مینی چاقرغان دیب کامل بك ده کیلوب ییتدی. اول وقتنده ایندی سید حضرتلری وفات بولغان ایدی. کامل بك کوزندن او بوب یاش توکدی. شول کون جمعه نمازی قیلورغه دیب کیلگان سید علی ظاهر افندی نگ جمعه نمازندن سوک جنازه سی حاضر بولوب دفن ایتولدی. بتون «مدینه» معتبرانی جنازه سنده حاضر بولوب ماتم و حزن علامتلر اظهار ایتدیلر. رحمه الله. باقچه ده قالغان عائله سی ده دفن وقتینه قدر

آلتی شهر تاریخندن بر پارچه

عبدالرشید خان نك اولادى .

عبدالرشید خان قازاق خانى جانىك اوغلى ادبك ننگ «چوچوك» اسملى قزن نكاحلاب آغان ایدی . چوچوك خانقند . عبداللطيف ، عبدالكريم ، عبدالرحيم ، ابراهيم (صوفى سلطان) ، ابو سعید اسملرندە آلتى اوغل طوغدى . قريش ، محمد باقى ، محمد شاه ، عبد الله اسملى اوغللىرى باشقه خاتونلرندن بولغان ايدىلر .

عبداللطيف عبدالرشید خان نك زور اوغلى بولوب آقصوده حاكم ایدی . اول ، قرغز - قازاق خلقينگ تشينه تیدی . شونلقدن قازاق خانى حق نظر مدافعه كه مجبور بولدى . ايكي اورتاده صوغش چغوب قرغز - قازاق طرفى غالب كيله رەك عبداللطيف نى طوتوب حق نظر خانغه تابشردیلر . عبداللطيف شونده شهيد بولدى . بو وقتده عبدالرشید خان ترك ایدی ئهلى . اول عسكربلهن «انتقام» غه كیلدى . قرغزلر بلهن اوزاق وقت صوغشقاندن صوگ حق نظر خاتنى قولغه توشروب آنى شهيد قیلدى . قرغز - قازاقدن بر مونجه توره و امرا مؤاخذه قیلندى . مونه شوندىن صوگ قرغز - قازاق خانلرى منقرض بولدىلر . ايك صوگنى «طو» لرى ياركندكه كيتردى .

عبدالرشید خان وفات بولغاندىن صوگ مغوللر ننگ اولكى «رسم» لرى موجبنچه ، ياشكه زورراق بولوونى اعتبارغه آلوب عبدالكريم نى خان كوته ردیلر . عبدالكريم خان آتاسندن ميراث قالغان ملك و خزينه نى «تركه» قاعده سینه موافق روشده همه طوغانلرینه «تقسيم» قیلوب بېردى .

شرعى دعوالر نى قاضى و مفتيلر تيكشردى ، شرعى بولماغان دعوالر امير ننگ مصاحتلرینه تابشورلور ، خان اوزى آنلراوستندن نظارت قیلوب طورر ایدی . عبدالكريم خان فقراغه ظلم و جبر قیلودن بيك صاقلانور ایدی .

يىچاره ، عسكرو قورال توتمادى وهىچكم بلهن صوغشمادى . طنچلقنى سويهر و دنیا اشندن آخرت عملن آده طوتار ایدی .

ايله كيچنهم ، معلومات طوپلیم همده بو كتابلر مطبوعات عالمينه كرسه لر نسيخه لرى كويابوب بزدن صوگ كيلگانلر كه بر فائده تهر كه ممكن . حديث علمينه نسبت قیلنغان كسه لر ننگ اسملرن ترجملرن معجم ترتيبى برله يازدم طبع ايتدرهم «ديمش ایدی . صوگ بارغانده بو ذاتنگ وفات خبرن ايشتم . رحمة الله . مذکور اثرن مین كوره المادم . مجلسى بيك گوزل اسماء رجال و تراجم ناسنى حفظاشول قدر بلووى سببلى شيخ فالجده بو كسمه كه بيك اعتبار قيه ایدی . واقعاً مجلسى بيك گوزل ، طلبه ايله بيك متواضعانه معامله ده بولا ، اوزىنى آنلر ننگ برىسى صانى ایدی . اوشبو احمد ابو الخير ، بر وقت سيد على ظاهر افندى خانه سنده درس او قوب چققان وقتده ملاطفه طريقى ايله سيد نك كتيخانه سینه باغوب : «آه بو كتيخانه ده كى كتابلر صاحبسز قالور ، باشقه علما كتابلرى كى مدينه بازارنده مزادده «بيع من يزید» ايله صانلور ليكن اول وقت نفيسلرن تمیز ايتوب آلورغه احمد بولماز ، اما باشقه لر قدرن بلمازلر» ديب كولدركان ایدی . اول كون مزاخ ایدی ، كوب او قئادى بر كون بو اش واقع بولدى .

سيد على ظاهر افندى طلبه وقتنده فقير الحال بولمش . حسن خطقه مالك بولغانلقدن كشيرلر كه يازو يازوب كون كيچره تورغان بولمش . صوگ وقتلرغه قدر شول خدمتى برله وقت كيچرمش . مراکش كه سفر ايتوب محذلتك عنوانن آغاندن ، هندستانلر ننگ بعضلرینه ، مدينه ده كى قازانلى و بخاراليرغه همده تورك ننگ معتبر آدملرینه (شول جمله ده والده سلطان خانم معلمى احمد افندى . بو ذات ، مدينه كه مجاورت قیلوب سيد على ظاهر افندينگ درسنده بولغان و كوب معاوتلر قیلغان) آندن قازان ، بخارا سفرلرینه ده باروب ، آنلر ننگ التفاتلرینه مظهر بولغان صوگ بختى آچالغان و بايقان . ليكن بو بايق و بو ماللر آنى مشقتله ديلر ، تعليمدن و علم ايله اشتغالدن رغبتنى آلوب ، حرص على المال قابوسون آچدىلر . موندن صوگ اوى صالو ، بوستان آلو كېك شيلر كه آرتق رغبت ايتدى . خلق كوزندن بر قدر توشدى دير كده بولا . يوغاريده ديدكزچه بو مال ، اوزى صوگنده وارنلر آراسنده زنجال و غوغالرغه سبب بولدى . حاسبه الله حساباً يسيرا . هكذا الدنيا . شولایده آخر كونيته قدر حديث و تفسير درسلرن قويمادى . بوده بيوك اجتهادندن كيلگاندر . رحمة الله تعالى .

سيد شريف احمد .

۳۳ یل حکومت ایئوب ۶۳ یاشنده وفات بولدی .

عبدالکریم خان انسی محمدنگ خطاسن عفو ایئونی اوتئوب شاه خانغه کشی بیهردی . اوتئج اعتبارغه آئوب محمد خان آزاد ایئلدی . شوشی واقعه دن صوئگ یارکننده کیلوب آغاسی عبدالکریم یاننده طوردی ، صوگره کاشغرده صوفی سلطان وفات بولغاچ محمدنی آنگ اورئینه بیهردی .

عبدالکریم خان وفات بولغاندن صوئگ تخت حکومتکه یوغاریده مذکور محمد خان اوطوردی . محمد خان تختکه اوطوروب جایلاشقانندن صوئگ برادرلرئینگ توریسن تورلی شهرکه حاکم کیلوب قوبیدی . کاشغرکه ابو سعیدنی بیهرگان و آگا امیر تگری بیردینی آتالق قیلغان اییدی .

عبدالکریم خان وفاتندن اوچ یل صوگره اوزبک خانلرندن عبدالله خان یوزمک کشی ایله کاشغرکه کیلیدی . اوزاق صوغشوبده کاشغرنی آلا آلمانغاچ یارکننده باروب قارادی . قانلی محاربه لردن صوئگ جینگوب اوز ایلینه قایتوب کیتدی .

عبرتلی سوزلر:

تہنتگ سلامتگی کوب آشاو برله توگل بلکه آشالغان نەرسە لرئنگ یاخشی سگوی برلە در .

عقللی کشیلر کیمچیلکینی اوزلرئنده ، جولەرلر حتی اوز کیمچیلکیرینی ده باشقلردن کوررلر .

کوکلک برله ایشت ، قولاق آلدی . عقلک برله کور ، کوزگە اشانمە ، اول خیاتتلی ! . . .

آقچەغە محتاج کشی گە عقل اوگرتمە ، نصیحت سویلەمە ! .
مشقتی آز بولغان عمر ، قسقە بولسەدە اوزوندر .

اولچاوسز توبان توشروچی و اولچاوسز کوتارە طورغان ملت اعضاسی بولوغە کورە دنیاغە کیلمی قالو یاخشیراق .

قایغونی تاراتور ایچون بیک فائده لی ایکی تورلی دوا بار .
بری «صبر» ، ایکنجیسی «زمان» .

قورت ، آغاچنی ایچدن آشی .

محمد خان - عبدالکریم خان عبداللطیف اورئینه انسی محمد خانی بیهرگان اییدی . محمد خان آقسونی معمور اییدی . لکن صوگنندن یاشلک هوسی بلەن نفسینه ایهروب آقسونی قولندن اچقندروب بیهردی . سویلەمە که :

شاه خان (بن منصور) نگ بیک ماطور بر قزی بار اییدی . برده بر کونی بر مجلسده امیرلر ئەلگی قزنی بیک ماقنادیلر . شوندن صوئگ محمد خاتک بوره گینه اوط کیتدی . نیچک ایئوب آنی قولغه توشررگە گنە بلمی اییدی . مونه بر کونی بختکه قارشی شاه خان قالماقلر بلەن صوغشقه کیتدی . محمد خان ده شول فرصتی غنیمت بلوب عسکری بلەن کوچارغە یوردی .

ملکەنگ یاننده هر وقت یوز دانه قورالی عسکر طورر ، اول قایدە بارسە صاقچی عسکرده شول بیرگە بارر اییدی . محمدخان کیلگان کونئی ملکە اوزینگ صاقچی عسکرلری ایله کوچار اطرافندەغی کچکنە بر قلعهده اییدی . اول اوینی اییدی .

محمد خان کیلوب ییتوب مذکور قلعهنی محاصره قیلدی . شول وقت صاقچی عسکر بر این تابوب ملکەنی آلوب شهرگە قاجدی . محمد خانده مرادینه ییتە آلمیچە آقسوغە یانیدی .

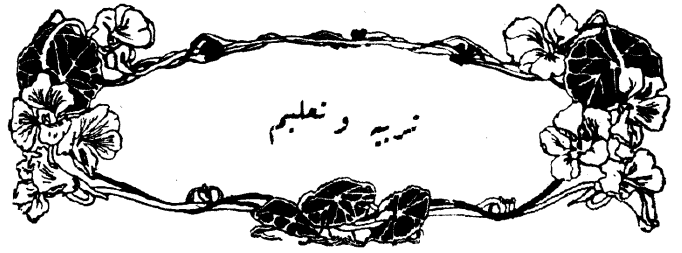
شاه خان : صوغشندن قایتقاج بو واقعهنی ایشتوب غایت قزدی : « مین شاه خان بولسەم محمد خان مینم قزمنی اسپر صورتندە اوغرلاب آلماقچی بولا ! بیرمن مین سیکاکیرە گکنی ! » دیه کوتەرلوب بهرلیدی و درحال آقسوغە لشکر تارتدی . شاه خان آقسونی محاصره قیلوب بتون کوچی بلەن طرشیدی . بر نیچە کونلر صوغشقانندن صوئگ ، شهرنی آلدی .

محمد خان جاتندن قورقوب میر مهدی اسملی کشینی شاه خان یانینه ایلچی قیلوب کوندردی . میر مهدی قولینه قرآن طوتوب خان یانینه کیلوب محمد خان طرفدن بیهرلگان عمریضهنی تقدیم ایئکان اییدی . شاه خان آچولانوب ایلچینی بیوک بر اورندن برگە تاشلاتندی . محمد خانی طوتوب آلوب ، « طو » وینی آیاغینه باغلاب ، تورلی عذابلر ایله جانن قیناب «جالیش» قه آلوب باروب قوبیدی . جالیش قصبه سنده بر کول بار اییدی محمد خانی اوزینگ خاتوننی ایله برگە شول کول اورتاسندهغی قوری برگە قویوب خدمته بر کشی بیردی . محمد خان شول برده ۵ آی طوردی . شاه شجاع الدین اسملی اوغلی شوشی کچکنە آطهده دنیاغە کیلگان اییدی .

- صوگره؟

- صوگره:

بزده ابتدائی تعلیم

|||

بزده ابتدائی تعلیمنگ (ابتدائی مکتب مراد) ترتیبی اسمن آلفانغه شاقی زمانلر اوتوب کیتسه ده هامانده مطلوبه بر یولغه قویلوب یتته آلمی. بزنگ بالالرمزنگ ابتدائی مکتبه آلوب حقیقان بلملری، اوزلرنگ طوره شلرنده، یاخود یوغاری تربیه لرنده چن اساس بولا آلمی. ابتدائی مکتبلرده دینی، ملی، فنی اسمی بلهن شاقی نهرسلر کورسه تدنگانی حالده دورت صنف ابتدائی تمام ایسکان بر بالانگ آغان معلوماتی هامانده بوتالچق بر طوماتی غنه نهرسه بولا. بونگ بو روشلی بولووینه البته کوب سبیلر بار. باشلیجه، بزده ابتدائی مکتبه بالالر تحمل ایته آلماسلق کوب نهرسه قویلار. آنده دینده مکمل بلسون؛ آنا تلمی ده اوقو، یازووی و بتون قواعدی بلهن نق بلسون. فندزده هیچ قالشماسون. آنگ اوستینه روسچه ده بلسون. مونه بو قدر زور کوله ملی معلوماتی دورت یلده غنه آلوب بتررگه ممکنمی؟ اون نه ملی نه ایسکانده ده شولای زور کورنه. یوقسه، تجویدی بلهن یات تاده بولغان قرآنی یاخشیلاب بلو، ایسکی فقه بوینچه دیننگ طوقسان طوغز قاعده لرن یادلاب بلو، عربچه اوزون دعاقلر یادلاو، شولرنی اویره تو یولنده، اصول تعلیم گه موافق بولمانغان، آور افاده لی درسکلر قوللانودن عبارت بولغان دین درس بلوییکلمی؟ براوک کتابده نه الله نیچه تورلی املا، بلهن یازلغان، اساسسز قرائت کتابلری اوقوتوب املا، اویره تو، روس گراماتیکه سن آزغنه ملیله شدروب ترجمه قیلونغان صرف، نحولر بوینچه قواعد اویره تو ییکلمی؟ الحاصل ابتدائی مکتبلرده اوقولا طورغان نهرسه لرننگ قایوسن غنه طوتسا گده شوندی حال کورسه سک.

ابتدائی صنفلرده بیرله طورغان معلومات هر بیرده بر توگل. یوغاریده غی روسچه معلوماتی جهشتدن بیک زور کوله ملی مکتبلر بولغان شیکلی، ابتدائی تعلیم نگ کوله می تیوشندن کوب کیم بولغان ییلرده بار. کوب ییلرده قرآن و باشقه دینی درس لر هم اوقو، یازودن باشقه جزئی گنه حساب اویره تو بلهنده قناعتلر. مونه بوندی مکتبلرده درس لرنگ کوله می شبهه سز کچی. بس

اوقولغان قدر درس لر طازا بولورغه هم بالالرده دین تربیه سی و دینی معلومات یاخشی بولورغه تیوش ایدی، که شیجه ده نق شوننگ عکسی بولوب، بو درس لرنی زور کوله ملی مکتبلرده بلگاندن آرتق بلمه وگنه توگل آندنده توبهن بولالر.

ابتدائی مکتبلرنگ بو حاللرندن قوتلو اوچون برنجی درجه ده طورغان، کیره کلی ایکی نهرسه بار، اولده: «معلم»، «درسک». ایکنچی درجه ده طوراً — «وقت».

بزده خلق ابتدائی مکتبه اوقوتوچینی بیک قرقغه طانی. گویا ابتدائی مکتبه اوقی، یازا بلگان هر کم اوقوتا آلا ایمش. بونی ییگره کده ابتدائی برنجی صنف حقیقه نه یتلر. ابتدائی برنجی صنفده اوقوتو اوچون تورکی طانو یتته ایمش. مونه بو نی قدر خطا، نی قدر اساسسز نوشونو. ابتدائی مکتب بوتون تعلیم اشنینگ نیگری — فونده میتنی، باخاصه برنجی صنف، فونده میتنی ناچار سالونغان بر اوی، نی درجه ده اشنکه آشماسه، ابتدائی تربیه سی ناچار بولغان بر بالانگ ده کیله چگی شولای. درست ابتدائی صنفلرنی اوقی یازا بلگان گنه بر کشی ده اوقوتا، منتظم مکتب تمام ایسکان، تعلیم تربیه دن خبردار بر معلم ده اوقوتا؛ لکن ایکیسینگ آراسنده بیر بلهن کوک آراسندای آیرما بار. ابتدائی برنجی صنف ناچار کیتدیمی، اول صنف مکتب تمام ایسکانچی توزله آلمی. ایندی برنجی صنفدن مطلوب بولغه صالوب بیارلسه بالا مکتبدن بتونه لی باشقه بر تربیه آلوب چغا. بشدوق بر نهرسه نی طومانلی ایتوب کورسه تکاچ شول طومان نه الله نیگه قدر کوه ترله آلمی. بشدوق آچق ایتوب هر نهرسه نی آ گلاب اشلهو اساسینه قورلسه آنک طوبلاغان معلوماتی ترتیبی و جیناق بولا. اشن شوبه بولغانده ابتدائی صنفقنه دیوب تله سه کمئی معلم ایتوب قویو زور خطا بولسه کیردک.

ابتدائی مکتبلرده گی درسکلر گه کیلسه ک اشن یه نه بوتالچق. ایگ اول بزده هر درسکلرنگ اوزینه باشقه بر املاسی بولا. بو، بالالرننگ یازولرن، املالرن بر بولغه صالوغه غایت اوگیسزلی. صوگنی یلرده عمومی آغش اورطه املاغه طرفدارلق کورسه تسه ده درسک یازوچیلر نیگه در هامان اوزلرنه باشقه بر یول طوتا.

بزده، نه الله قاچان توزه لورگه تیوشلی بولغان قرائت کتابلری ده هامان توزه لوب یتته آلمی. کوبسینگ کوله می چککنه. کوله می زورراق بولغانی ترجمه بلهن طولوب بکان. آندن صوگ قرائت کتابلرنده فنی معلوماتلرده بیک اصولسز و آور یول بلهن بیرله. بعض برلری، بالالر توگل، معلملر اوزلری چاقغه آکلارلق بر تعبیر بلهن افاده ایتلر. بوره وشلی آور تعبیر بالانک تنکسینه تیوب آنک فنی معلوماتقه کوگل سوردلره.

اثر ایتولر نندن باحث بر علم بولغانی کبک اخلاقنک طبیعی قانونلرن تلقین قیلوجی بولوب ئه وریله .

حقیقتا تاریخده آدمنگ ، حتی بتون قومنگ یاخشی و ایمان عمللرینک اجتماعی حیاتده قالدیرغان ازلرن کوررگه ممکن بولا . آنک سایه سنده ، جمعیتده گی بر فرد و جمعیت شول فرد آرقی بر بولگی - کیسه گی بولوب کورینه که بر قوم و بر طرفنگ اجتماعی و اقتصادی ترقیسن یا آغه یا آرتقه ییارو آ گامکن بولا . تاریخندن اصل نرسه ایکانون بالارغه بلدیرو ممکن توکل . لکن تاریخندن درس بیرگانه معلم آنی هر وقت کوز اوکنده توتارغه تیوش . بالانی شول درجه که یتکررگه طرشورغه کیره که شول صورتده بیرلگان درسلدن اول اوز آ کلاوینه و کوچینه موافق تیجه لر چغارلق بولسون . معلمنک اوستینه توشکان بورچلدن اولگیسی بالاده تاریخغه شوق - تله ک تودروده در .

نیچک صوگ آنی تودررغه ؟ معلوم که بالانی ، آنی چرناغان حیات اوزینه جلب ایته . نه کیه تلرنی اول بیک قرغوب نکلی . بو ایسه اونکان زمانغه ، تورلی واقعه لرگه ، بهادرلرغه محبتینک باش اوراغیدر . آنک قایددر یراقده بولوب تورغان و نه لله نیندی واقعه لر بله اوزنده بر به یله نش بارلغن بله سی ، سیزه سی ، ایدایلنک تمثال مجسمی بولغان اوتکانده گی آدملرنک نی قیلغانلقلری ایله تاشه سی کیله . بالانک شول محبتدن فائده له نورغه ، آنک محبتن تویدررغه ، جلب قیلورغه ، آرتدررغه کیردک ؛ تاریخغه و تاریخی نظرن کیگایتورگه کیردک . بالانک مکتبده اوزدرغان عمری بویونجه شول یولده حرکت ایته رگه تیوش .

هر عصر دن بیک معلوم بولغان شخصلرنی .. خارا کتیرلی شخصلرنی آورغه کیره ک . ۱۰ یه شهر بالالر اوچون زمانمزه باقن بولغان عصرنک ایرلرن ، ۱۱ - ۱۴ یه شهرلر اوچون ، تاریخ عمومی دن . بوتن عصرلرنک . لکن بوشخصلر پهرلیک (Перлик) و گراکخی (Гракхе) کبک سیاسیونلر خصوصاً . تورلی مختعلر ، دین اوچون عذاب کورگان آدملر ، بیوک رساملر ، هیکلتراشلر ، موسیقی شناسلر بولورغه تیوشلی . هر بر عصر اوزینی صایلاندروب کورسه ته آلا تورغان بر ایرگه مالک بولا . مونه شوندییلرنی صایلارغه هم آنک قابلیت ، زمانده شلری ایله کوره شووی ، آنک دشمنان و دوستلری ، آنک یاشادیگی عصرنک مادی هم معنوی حیاتی ، آبروم سیمیا و جماعتنک عادتلری . اول عصرنک اقتصادی حالتلری ، سیاست هم سوداسی ، حقوقی ، علمی ، دینی قوتلرینک یاردمی ایله اول ایرلرنی تیکشررگه کیره ک . مونلر همه سی ، البته ، بالا آ کلارلق صورتده قیانغان بولورغه کیره ک . بالارغه تاریخنی جانلاندره تورغان رسملردن کوبره ک

ابتدائی صنفلر اوچون یازلغان دینی کتابلرده ایسکی فقه نک ترجمه سندن باشقه بر نهرسه ده توکل (۱) یتمه سه دین درسلرن کوب یرده اصول تعلیمدن خبرسز ناچارراق معلملرگه طابشرو عادت بولغان . مونک آرقاسنده دینگه نی قدر ایرکن ساعتلر قویلغانی حالده بالا مکتبیدن بر نهرسه بلمی چغا .

ابتدائی مکتبلرده قوللانیله طورغان درسکلرنی تزوب کیتسه ک ، بارسندن ده شاقتی کیمچیلکلر کورسه تورگه ممکن . درسک ایتوب تورلی چوب چارلردن او یوشدرلغان بولاملرنی تقدیم ایتوگه بره ر تورلی چیک قویلورغه وقت یتکان بولسه کیره ک . یوغاریده ، ابتدائی مکتبلردن کوتولگان معلوماتنک زور کوله مده بولوون یازوب اونکان ایدم . شول مناسبت بله ابتدائی مکتبلردن چقان بالاردن آندی بر معلومات کورتو اوچون ، قویلغان درسلرگه متناسب صورتده وقتنکده اوزونراق بولورغه تیوش ایکانن ئه یتوب کیتمکچی بولام .

ابتدائی مکتبلرده دینی ، ملی ، فنی درسلر اوستینه روسچه دنده معلومات بیرو مطلوب بولغانده البته دورنکنه یل آز . مینه چه اول تقدیرده ابتدائی مکتبلر کیمی بیش یلق بولورغه تیوش . اوچونچی یلدن باشلاب روسچه تلدن درسلر بیره باشلاغانده مکتب تمام ایتکانده یاخشی غنه روسچه بلو اوستینه باشقه درسلرگه ده اورن شاقتی ایرکنه یه . بو طوغریده ، «اوقا» ده بولووی فرض ایتولگان آبلوستوی صاؤشچانیه مناسبتی بله شاقتی فکترلر طوبلانلدی . اول صاؤشچانیلر بر وقت بولور وبره تورلی قرارلر چغارر . لکن بتونله ی آ گآغه صالحمیچه ، مکتبلرنی عموم طرفندن موافق کورلگان اصلاحاتکه طابا یونه لدره باشلاو تیوش بولسه کیره ک . ملاجان خالقوف « اورسکی » .

مکتبلرده تاریخ درسی .

(مشهور دوقور آفه زیر اثرندن ترجمه .)

تاریخ اوقوتودن مقصود بالاغه آنک دنیا ده غی ، اجتماعی حیاتده گی اورنن بلدیرو ، آنک ئلوشینه نیندی تاریخی قسمت توشکانلنک بیان قیلو ، ترقیات و تمدننک اهمیتی وشول ترقیاتنک قوزغالشنده ، کوجندن کیلگان قدر ، آنک قاتشورغه تیوشلنک آ کلانو . شوشی مقصدلر اوچون پادشاهلقلر ، مطبوعات و دین تایمخنده فاکتورنگ بر برینه متناسب بولولرنده هم طبیعی و اجتماعی حالتلرنک ده اهمیتی اورن توندیغنی آچیق بلدیرو . شولای ایتوب ، تاریخ پسیخالوگیچسکی هم اجتماعی قانونلر و آنلرنک بر برینه (۱) ص . یکبولاطنک « دین درسلی » حقنده ئه یتیم .

فتاویٰ عبدالحی ده قال ابن خلدون المعتزلی بار. موند «المغربی» کلمه سی تصحیف قینوب «المعتزلی» اسمنده یازلغان. اوشنداق «بادیه»، «فقیهت» کلمه لری خطالق برله «بازنه»، «فقیهت» روشلرنده یازلوب قنوی عالمنده اشتباهلر بولووی معلوم. وعلی ای حال کوبدن سویله ننگان و اونوتلغان سوزلر بعث بعدالموت قیلندن اعاده و تجدید قیلنمش. العفو عن ظلم سجیه اهل الکرم و ارباب الحکم. والله اعلم. مولوی عفی عنه.

شورا: عبدالله افندی مکتوبی بزگه کیلگانندن صولک اوزاق طورمی باصلدی. هر حالده مولوی یولداش جنابلرینگ جوابلرینه قناعت ایتدک. خطالمزنی اصلاح قیلوجیلردن الله رضا بولسون!..

هاللی ۱۷۰ نجی نومبر «شورا» ده «انتقاد» حقنده یازلغان مقاله ده «بتون انسانلرنگ برگنه آدمدن تارالغان بولولرنی قطعی روشده بلدره طورغان آیت قرآن کریمده بولماسه کیرهک» دیولنگان. قرآن کریمده: «خلفکم من نفس واحده»، «انشأکم من نفس واحده» کبک آیتلر البته بار. مونلر بتون انسانلرنگ برگنه آدمدن تارالوینه قطعی دلیل بولا آلیملری؟ بو خصوصده «شورا» ده ایضاح بولسه ایدی. امام غیاث الدین یعقوب.

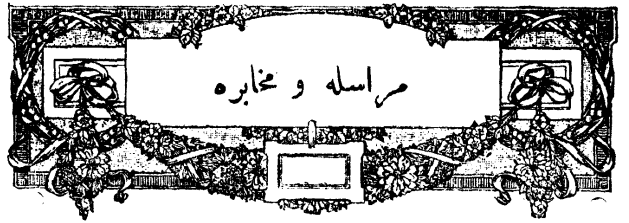
شورا: قرآن کریمده موگا مناسبتلی اوشبو آیتلر بار:

(۱) «یا ایها الناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحده وخلق منها زوجها و بث منها رجالا کثیرا و نساء» (نساء ۱). (۲) «وهوالذی انشأکم من نفس واحده...» (انعام ۹۸). (۳) «هو الذی خلقکم من نفس واحده و جعل منها زوجها لیسکن الیها...» (اعراف ۱۸۹). بتون انسانلرنگ برگنه آدمدن تارالوینه دلیل قطعی بولور شول وقتده اگرده آیت کریمه لرده بولغان «نفس واحده» دن مراد آدم پیغمبر بولسه. موننگ ایچون اوشبو اوج تورلی طریقتک بری بولو لازم! (۱) «نفس واحده» سوزی عرب لغتده آدم پیغمبرگه اسم بولو. (۲) قرآن عرفنده «نفس واحده» سوزندن آدم علیه السلام اراده قیلنو. (۳) مذکور آیتلرده کی «نفس واحده» رسول الله طرفندن آدم پیغمبر برله تفسیر قیلنو. شوشی اوج تورلی ماده دن هیچ بولماغانده برینی معقول دلیللر برله اثبات ایتو لازم. عبرانیلر تأثیری برله تفسیر یازوچی مفسرلرنگ تفسیرلری بو طوغورده دلیل بولا آلیمدر. عبرانیلرنگ عقیده لری، اسلام دیننده حجت توکل. اگرده اوج ماده دن هیچ بولماغانده بری اثبات ایتولسه اول وقتده بو آیتلر خصوصا برنجی آیت، بتون انسانلرنگ

کورساتورگه، هر عصرنگ خریطه سن، پلانن، کورنشلرن، اوپلرن، قورال هم کیوملرن یازارغه بالانی قزقدررغه کیرهک. بالا، آگا معلوم، عصرنی کورسه ته طورغان حکایه لری یازسون، اوپلاب تودرغان باطرلری ایله برگه یاشسون، یاشا گانده ی بولسون. بالانگ شوندی اشترینه هیچ وقت قارشی کیلورگه یارامی. حتی که کومکله شوب کچکنه ردهک بییه سه لره، دراملر تالیف قیلورغه ممکن که آنلر سایه سنده تاریخ بوتونله ی جانلانور. بو درجه که یتکنده ده کارانسیه، کیوم و باشقه کیرهک نرسه لرنی بالار، البته، اوزلری وجودگه کیتررگه تیوش.

تاریخنی شول طریقه ده، شول اصولده اوقو - مدرسه لرده اوقولاجق تاریخغه اساسی فوندامینت بولور، ابتدائی مکتبدن اوزمی تورغانلر اوچون ایسه، تاریخنی بو صورنده تیکشروب اوقو - مکتبدن صولک تاریخ فنن ده آجق یول تابو، توغری فکر یورتو اوچون مایاق بولور.

مترجم: غفور عثمانی.

هوقنر. «امام غزالی» رساله سی چیقو برله بر نسخه سینی آلوب بعضا هامش لرینه علاوه قیلوب یورگان ایدک. مروان، عمران بن حطان، ابو اسحاق السبیبی ماده لرنده یازمالرمن بولغاندر. بعض بر بوزوق کشیلر، درست کشیلر برله نقل ایتسه لرمضایقه بولماز. هم ده شول نقل قایسی خصوصده در. مونی بلوده لازم. مثلا بخاری مروان بن الحکم دن نقل ایتمش ایسه المسور بن مخزومه اشتراکی برله بولغان روایتلرنی نقل ایتمشدر. مونلر بتون بخاری صفحه لرنده ایکی اورندر. بری قصه حدیبیه ده وایکنجیسی ده طائف و بنو ثقیف خصوص لرنده (۱). حالبوکه بو اورنلر احکام و اعتقاد موضعلری ایماز. بهر حال «تقریب التهذیب» کبک اثر لرده «رمی بالتشیع ورمی بالارجا» امثالی جرح قیلندن بولوی ظاهر. بزنگ سوزمز: «رضاء الدین قاضی ننگ قصد و اراده سی ایسه شیملر و سنیلر آراسنده بولوب کیلنگان عدواتلرنی یومشاتمق» دیمکدن عبارت ایدی. موند «تمسخر و تحقیر» که نسبت یرو سهودر. هندستانده مطبوع

(۱) مقصود ایسه ایکی گنه حدیث دیک بولسه کیرهک. بوقسه «حدیبیه» قصه سنده غی حدیث، صحیح البخاری ده متمد اورنده مذکور. شورا.

شعر:

فیلسوف محترم موسیٰ جارالله حضر تفرینہ

« قواعد فقہیہ » نئی مطالعہ تاثریہ قلم آنے مشدر

ایلہ دك اسرار فقہدن بتون رفع نقاب
 بیلدیریلمشدر سگا هر غامض ام الکتاب .
 بن کی فضلکله دشمانلرده ایلر اعتراف
 فاضلا! تیک بر سگا خاص بوشرف بی اریاب .
 جانلری روحلندرر، امواته بخش ایلر حیات
 دست فضلکله یازیلغان هر رساله، هر کتاب .
 حقه ارشادکله معموردر کو گلر ای فقیه !
 او قدیم دارالعلوملرده ایدی دلر خراب .
 خالدک سیفی کی در مالک اولدیغک قلم
 چیقماغه میدانکله دشمانلر ایلر اجتاب .
 تورکی اقوامی ایچنده کیلمه مش مثلک سنگ
 سن کی ایتمز عمرلرده علومه اتساب .
 فیلسوفسن، مجتهدسن صاحب الرأی المصیب
 اجتهاد باینده سن بالغز بو کون صاحب نصاب .
 لذتی شو قنی آرتدردی ده دیدم بن شو آن:
 « بارک الله ای فقیه مرشد راه صواب! ... »

هر کتابک هر بیتنده وار اولان هر بر یولی
 بلکه بر حرفی سزادر بولسه مک صومدن حساب .

جملة باب علوم باغلو ایدی سن ایلدک
 خالدک سیفی کی اوتکون قلمله فتح باب .
 بارک الله، صانک الله ای فقیه، ای فیلسوف! ..
 ایلهدک اسرار قر آندن بزه رفع حجاب .
 توشسه کوز آثارکله دریاده بولام کندمی
 باشقه دنیالر اولورلر کالعدم او کالسراب .
 تفصیلیله تقدیر آثارکله یتمز کوچوم
 چونکه لازمدر آنکچون یازماغه بر جوق کتاب .
 شونچه وارکله مختصر بر تل ایله بن سویلهرم
 زردار باینده الحق هر بری بر آفتاب .

معلم : شاکر المختاری . کاتبه قورغان .

برگنه آدمدن تارالغان بولولری حقنده قطعی دلیل بولا آلور .
 اوشبو اوچ آیتده بولغان «نفس واحده» سوزینی برگنه آدم که
 حمل ایترار که عبرتیلر که موافقت قیلودن باشقه برر تورلی ضرورت
 بارلقی بز که معلوم توکل . ضرورت بولمی طوروب کیگ بر عبارتلی
 تار معنایه حمل قیلونک نمره سی داروین مذهبه بیرلگان بو کونگی
 آوروپا عالمیرینی وحضرت آدم برله حوانک اسمیرینی ده ایشتمگان
 جینولونی اسلام دیندن بیزدردون باشقه بولماز . بزنگ ایچون
 بو نرسه مطلوب توکل البته .

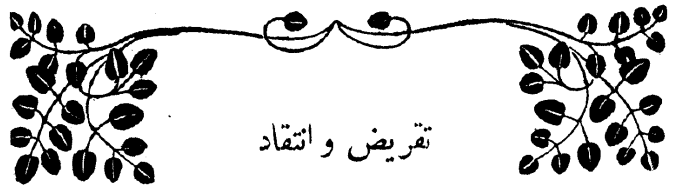

مؤقتدر ۱۹۰۰ نجی «شورا» مجله سنده «خوقند» دن
 عبدالله بک افندی طرفندن مربع مختلف الاضلاع طوغروسنده
 اشتباه یازالغان ایدی . ملا عبدالله بک افندینک مربع مختلف الاضلاع
 طوغروسنده بولغان سوالینک جوابی «خوقند» ده ابتدائی
 مکتبلرده اعمال اربعه اوقوب یورگان هر بر اون و اون ایکی
 یاشاک بالارغده معلوم . مختلف الاضلاع مربعدن ضلع اقصرین
 برله ضلع اطولین جمع ایتولسهلر و شونلرنگ نصفلری بر برینه
 ضرب قیلنسهلر مطلوب حاصل بولور . مثلا اطول ضاعلردن بر
 ۴۲ گز (آرشین) و ایکنجیسی ۳۲ گز بولوب جمع قیانسه ۷۴
 گز بولور . اوشنداق اقصر ضاعلردن بری ۲۴ گز . ایکنجیسی
 ۱۸ گز بولوب جمع قیانسه ۴۲ گز بولور . اطولین مجموعی
 ۷۴ نگ نصفی بولغان ۳۷ . اقصرین مجموعی ۴۲ نگ نصفی بولغان
 ۲۱ گه ضرب قیانسه ۷۷۷ حاصل بولور . مطلوبده شوشی .
 خدا یار خان مدرسه عالیسه طلیه لردن محمود خواجه رضا زاده .

مطبوع اثرلر

دین درسلری . ابتدائی مکتبلرده دین درسلری اوقوتور
 ایچون دین ترتیب ایتولگان اثرنک اوچوننجی جزئی باصلوب
 تارالدی . مندرجہ سی اعتقادات، عبادات، اخلاق در . معلملر
 و مکتبلر تیره لرنده یوروچیلر کوب وقتلردن بیرلی ابتدائی
 مکتبلرنگ اوزلرینه لایق، بالارنک روحی حالرینه موافق
 درس کتابلری ازیلیر، یاگا اثرلر همیشه چیقوب طورسه ده
 قناعته نوب بترمیلر و همیشه ده ازله نهلر ایدی . ایندی اوشبو «دین
 درسلری» پاشمنده کی جزئلر برله شاید کوکللری طولار و
 راحتلر نوب اوز وظیفه لرینی ادا قیاورلر . مرتبی «حسینی»
 معلملردن صنعت الله افندی بیکبولاطدر . اوستینه قویلغان حق
 ۳۰ تین . مشهور کتابچیلرنگ هر برنده بولسه کبره ک .

تقریض و انتقاد

م. قربانعلیف ننگ قرائت کتابلری .

بز، مکتب کتابلری - درسلیکلر حاضرلاب شغلله ندکمز چیرک عصرغه یاقن بر حیاتمزده شاقایغنه اشلیکلیک کورسه ندک . شول مدت اچنده بیک کوب درسلیکلر، بایناق یازوچیلر کوروب اوز دردق . بولارنک بزنگ توب مقصد مزغه موافقت ایتوب ایتمه ولری باشقه مسئله بولوب ، بو باندغی فعالیتمز ایسه شبهه سزدر . اماملر مز و آلمان تربیه لری بله ن شول اماملر ننگ عینی دیورلک معلم و خلفه لرمز ، بز که علم حال کتابلری ، تھوید و حدیث مجموعهرلی یازدیلر . تورکیه ده تحصیل کوروب قایتقان یگتلمز ، یا که موندغنه تورک مطبوعاتی آرقلی معلوماتلرن کیگه یتکانلرمز بز که ، تورکلر ده مقبول اصول و آغم غه ئیه رتوب ، قرائت کتابلری ، تاریخ ، جغرافیا ، ریاضیات و باشقه فنلردن درسلیکلر حاضرلاب بیردیلر . صوکره هیچ بریرده آبروم تحصیل کورمه کان معلملر مزده اوز تجربه لرینه گنه طایانوب ، اوز بولولری بله گنه قناعتله نوب بعض درسلیکلر میدانغه کیتردیلر . صوگنی کونلر ده ایسه روسچه تحصیل کورگانلرمز ، علی الخصوص اوچیتیلر آفندیلر بو باند کوب خدمتلر کورسه تدیلر هم کورسه تمکده لر .

روس مکتبلری، روس درسلیکلری تورکلر نکلدن، شبهه سز، مکمل بولغانغه ، خلقمز ننگ التفاتن شوشی صوگنی صنف یازوچیلر جلب ایتدیلر . بولار طرفندن ترتیب ایدلگان درسلیکلر کتاب بازار مزده مقبول بولا باشلادیلر . بو شوندغنه ده معلوم، که کتاب ناشرلرینگ کوبسی باصدرغان کتابلرن «اوچیتیلر لمزدن فلان فلان اثری» دیب اعلان ایتهر که آشنا باشلادیلر .

بزنگ درسلیکلر بازارن هیچ بر بلم و حاضرلگی بولماغان شا کردلر یازغان روحسز، اصول تعلیمنگ اساسی قاعده لرینه قانجا فارشی خلاف ، ره تلی معلومات و کوتولگان نتیجه لرنی بیرمی طورغان کتابلر باصقان زمانده ، بو رسمی مکتبلر ده فن و اصول کورگان ذاتلر مزدن اساسلیراق خدمت امید ایتوده بز حقلی ایدک . بز ، البته ، امیدمزده یالغشما دق ، بو یا گا تیب یازوچیلر مز بز که بیک یاخشی درسلیکلر حاضرلاب بیردیلر و موندن آری ده شوشی عالی خدمتلر نده دوام ایتهرلر دیب امیدله نه مز .

لکن بزنگ تله کلرمز مونک بله ن توگه لله ندیمی ، یا گا یازوچیلر مز بزنگ مقصودلر مزغه بوتون معنی سی بله ن خدمت

ایته آدیلمی ؟ مسئله ننگ ایک مهم نقطه سی مونه اوشبودر . مونی تفصیلا رغه کرشساک ، بز که درسلیکلرنی ایکی تورلیگه بولهر که طوغری کیله . برنجی قسم درسلیکلر که جغرافیا ، تاریخ ، حساب کبی هر ملت و هر تورلی خلق اوچون عمومی مال بولغان فنلردن یازغان درسلیکلرنی کورتور که ممکن . بو فنلر ، البته عمومی اورتاق ماللر . بولارنی تل و املا سینگ درست و آچق بولون کوز آلدنده طوتوب ، تله سه کم تله سه قایسی تلدن ترجه ایته آلا ، مترجم ننگ ده شول ایکی تلنی بلووی بو خدمتی اوتو وده کافیدر . قرائت و تل درسلیکلرن ایکنجی قسم که آبروب . آبروم یورتور که تیوشدر که بو باند خدمت کورسه تو اوچون شول تله سویله شوچیلر ننگ بوتون خصوصیات مدیه لری بله ن توبلی ره و شده طانش بولوی شرطدر ، یوقسه بعض بر آدملر ننگ ناتار تلینه یازغان صرف ونحولری کبی عبث بر خدمت بولوب قالولری یاقن احتمالدر . قرائت کتابلری ابتدائی مکتبلر ده بیکره ک زوررول اوینیلر . حتی آئی ابتدائی مکتب ا اوچون بردن بر اوچینیک دیب آناساق بویله آز مبالغه ایتکن بولورمز . بالاغه اوقو دردی صالو ، اخلاق اویره تو ، فن ننگ ابتدائی قاعده لری بله ن طاشدرو . . . کبی متعدد وظیفه لرنی ابتدائی مکتبلر ده فقط قرائت کتابلری ادا قیلهر . ایندی بز «دینی و ملی روحه» تربیه نی اوزمز اوچون اساسی شعار ایتوب آغاج بو خدمتی ده شولوق قرائت کتابلرینه یو که تور که مجبورمز . مونه شوشی صوگنی وظیفه نی اوتو وده مین اوچیتلر مز طرفندن ترتیب ایدلگان قرائت کتابلرن بعض کیچلیکلردن خالی توگلر دیب اوایلیم . آلا ر، کوبره ک ، اصول تعلیم قاعده لرینه موافق ره و شده یازغان حکایه لرنی ناتارچه غه ئه یله ندر و خدمتگنه اوتیلر . ف . آکیف جنابلری «قرائت ابتدائی» لرینگ اولگی جزلر نده ملی حیات ، ملی روح بوتونله یی التفانسز قالدولوب ، صوگنی جزئیه بو باند بر آز خدمت کورنسه ده ، قناعتله نورلک درجه ده توگلدر . بو درسلیکلر حقنده ملی غزته لر مز ننگ برسند اوزون تقید یازلوب اوزغانغه ، آلا رغه اوزاق طوقتالمیچه ، سوزنی قولده بولغان برنجی هم ایکنجی جز قربانعلیف «قرائت» لرینه کوجره م . یوقاریده ئه یبولگانچه اوچیتیلر محی الدین آفندی قربانعلیف ده «ناتارچه اوقو» ده غی حکایه و مقاله لرن (هم شرلرینگ کوبسن) فقط روسچه دن ترجه ایتکان بولوب شرلرینگ بعضلر نده غه ملی روح سیزله در . قرائت کتابلرینه بالاده دینی حسنی پادیر زات ایتو ، حتی قوتله و خدمتیده یو که تلوب ، بعض روسچه قرائت کتابلر نده آبروم دینی بولک هم بولا . بز اسملرن ذکر ایتکان هر ایکی مؤلف بو مسئله که آز اهمیت بیر که نلر . قربانعلیف کتابلر نده بو خدمتی اوتو و یولنده بر نیچه قطعه کورلسه ده ، کیره گندن کوب درجه

استروکی تنقیدکہ اهل بولماسه ده، مونگ هم بلاغینه طر شورغہ وقت یتکان بولسه کیرهک .

ایکنچی جزء «تاتارچه اوقو» ده «بالا هم کوبه لهک» قطعہ سنده گی رسم بالانی زور میقلی کشی توسلی ایتوب کورسه ته. مونه موندیلر نیغنه اصلاح ایتو آغر شرطلرغہ توقیف ایتمیدر. موندیلرنی مین بیگرهک ناشرلر کنهاسی دیم. شوشوق ناشرلر «عبدالله توقای مجموعه اُتارن» غایت به مسز صوره تکر بلن بلچراتوب، اول قیمتی مجموعه نگ حسنن یه رگانلر ایدی . . .

«تاتارچه اوقو» لرننگ تان «ماتور» دیب آطاو ممکن توکل. آندہ فقط آچقلق و بالاغہ آکلایشلی بولوغنه دقتیکہ آلتغان. آزاده بیک به مسز، حتی یالغش تدبیرلر ده بار. عموما، مرتب اُفندی نگ بو بایده بیک تیره تن یوزمه گانلکی سیزیله در. مثلا، «برمالای حضورلنوب بتوب اورندقدہ اوطیرا ایدی» دیگن جمله نی تحلیل ایتوب قاریق: تاتار تلی نگ روحی بلن طائش کشیلر بو جمله دن بیک راضی بولماسلر دیب تخمین ایتہرگہ ممکن . . . «حضور» دیگن سوز ابتدائی برنجی صنف شاگردلری اوچون بوتونله یات سوز. «حضورلانیب» دن مؤلفنگ مرادی نرسه در تاغن؟! . . . اصلی روسجه بولووی ظن ایدلگان «مالای» لفظی بزنگ مقبول درسکلر مزده بزده اوچرامی دیبورلک. کوب بیرلر ده اول «ایربالا» معنی سنده استعمال ایدلووندن بیگرهک، «خدمتچی بالا» معنی سینه خاص اولاراق یورتیله. هر حالده «بالا» سوزی بو طویاس تعبیردن قوتقار ایدی . . .

ایکنچی جزء «تاتارچه اوقو» ده شاعری معلوم بولماغان مشهور «چہی بهیتی» کرتلگان. مونگ ایسه قرائت ماتیربالینه هیچ مناسبتی بوق؛ اهمیتی بولسه، فقط تاربخیدر. «تاتارغہ تلماج کیره کمی» دیلر. شوننگ کیب اولک تاتار آراسینه چہیگہ محبت «ایدیا» سی تاراتوغه ده احتیاج بولماسه کیرهک. چہی همه تاتار بالاسینه معلوم بر اچملک بولوب، اول بزده حتی سؤ استعمال ایدیلهدر. آنگ اوستینه بیتک تلی ده واطق و آغر تل بولوب، بالاغہ موندی به مسز نمونه لر کورسه تودن صاقلانو مطلوبدر. مرتب، قصد قیلسه، چن معنی سی بلن قرائت کتابینه ماتیربال بولورلق قطعہ لر بزنگ ایسکی خلق ادبیاتمز اچنده، شہه مسز طابقان بولور ایدی.

ایندی کتابنگ املا جہتی قالا، کہ بو حقدہ اوزاغراق طوقتاورغہ مجبوریت باردر.

•••

کتابلر مؤلفنگ اوزینہ گنه مخصوص یاگا بر املا بلن یازلغانلر. موندہ اورطا املا دیب معروف املا ده غی کیب ۵ - ۶

آزدر. بر نیچہ جزء «تاتارچه اوقو» ده ایک برنجی درس اولاراق، بزنگ الله نی طانو ره وشمزگہ بیک موافق بولوب بتمه و احتمالی بولغان معنی نی آکلاتورلق جمله کرتلگان:

— ای خدایم مین کیچکنہ بنده کنی آل کوز آلدیکہ!
«یدالله فوق ایدیهم» آیتن اوقوغانده «ید - قدرت معنی سنده بولور» دیب تاویلله وچی عقائد خوانلر اوچون «کوز آلدی» تعبیری نگ درست معناسن آکلانو مشکل بولماسه ده، هر سوزنی طاهری معنی سی بلن آکلانچی صبی بالاغہ مونگ درست معنی سن آکلانوب بیتکرو چیتن بولماسمی؟ موندہ بالانگ کولکنده غیر مطلوب بر представление یاصالو خونی بوقی؟ کتابقہ جیلغان آبروم مقاله لرنی جنتکلہ و کوب اورون واوزاق وقت آلاچق بولغانغہ، اول حقدہ قسقه چه غنه شونی نه ایتوب کیتہ ز: درسک اوچون ماتیربال بیک اوستالق بلن صایلانغان. *Наблюдательность* - محیط و اطرافن تیکشرو حسن قوتله ندررگہ خدمت ایتہ چک مقاله لر، اخلاقی حکایه لر، فنی معلومانلرنی صایلاوده مؤلف زور موفقیت کورگن. آزاده موفقیتسز بولغان بعض قطعہ لر هم بولسه ده، کوب توکلدر. ملی حیاتقہ، ملی عادت و یولار مزغہ، ملی لوحه لرگہ بالانگ محبتن آرتدرغہ خدمت ایتہ چک مقاله لرنی یوق درجه سنده آز بولووی کتابنگ زور نقصانلر ندن صانالورغہ تیوشدر.

کتابنگ فضیلتلر ندن برسی آنگ رسمی هم رسملرنیگ توری و کوب بولوویدر. ابتدائی مکتب کتابلری اوچون مونگ اهمیتی ایندی هر کمگہ آکلانغان بولور دیب اولیم.

بزده رسمی کتابلر «تاتارچه اوقو» لرغہ قدرده بار ایدی.

ف. آکیف نگ «قرائت ابتدایه» لری هم رسملیدر. لکن بزده رسملر طویاسلق و صنعتسزک بلن ممتاز بولالر. آلر ده «ترجمہ» گنه بولوب ترجمہ نگ ده غایت موفقیتسزیدر. ملی رسملر بزده یوق دیبہرک درجه ده آزدر. روس کتابلر ندن آلتغان بر رسمی آرماز اوزگہرتو بلن ایندی «اوزبزچہ» بولدی دیب اولیمز. چیرکهو رسمنده گی قاج نی قروب، اورینہ آی قوبامزده، شول ایندی مسجد دیب تقدیم ایتله. اوزون چه چلی اووس مالایی نگ چه چن آزاراق توزه توب شوندن توبه ته ی باصیزده، شونی ملی رسم دیب اوقوچیلرغہ طوتدرامز. موندی بالانگ نستیتیکا حسن تحقیر ایتوچی بوزوق رسملرنگ بولولر ندن بولمولری آرتراقدر. بو دفعہ جنتکلہرگہ تله دکمز محی الدین اُفندی درسکلر ندہ گی رسملر ایندی بزده بو صنعت نگ ترقی نگ ایکنچی باصقینہ ثورمه له دکن کورسه توب، قاقشاغان امیدزنی نقتا توشدیلر. رسم اشی بزده نه لده «صباوت» حالده بولوب،

طرفندن توزه تلوب باصدرلدی «دیگن سوز قویا طورغان ایدی .
 نه لیکنه تل واملانسن کشیدن توزه تدررگه مجبور بولغان بو «تل
 متخصصی» طرفندن باصالغان املانک تانار تلیشک اساس وروچی
 قاعده لرینه موافق بولوب بولماون نیکشرو مینم وظیفهم بولماسده ،
 آنک بو باشباشدا قلیغینه ده «یرحمک الله» دیب طوروده ممکن
 کورلمه دی . . .

بو املانک جمهورگه مخالف بعض اورنلرن کورسه توب ده
 کیتیک : مثلا ، اول «ماء» نی اولگیچه سو دیب یازو
 اورینه «سو» سورمه تنده یازا . «ده» نی «دا» غه نه یله ندره .
 بولای ایتوب عمومیه لشکان بر قاعده نی بوزو جنایتینه ارتکاب
 قیابوغه هیچ بر مجبورت بولماو اوستینه ، بو بالغشده «ماء» نی
 هر قایده قاطی «س» بله نی یعنی «ص» طاوشی بله نی سویلیلر .
 «کیتدا ، بیشکدا» دیب «د» نی کوتوروب سویله وچیلرده اوچراغانی
 یوق . اگرده بو مجددکه معلوم کشیلر شوندی طاوشلر بله نی
 سویله شلر ایکن ، اولغنه عمومی بر قاعده نی بوزوب موگر جفا ررغه
 اصلا حق بیرمیدر . حالبوکه اول سوزلر باشی معلوم بولماغان زماندن
 بیرلوک بز کورسه تکان ره وشده یازلوب کیله لر . «ص» نی الفبامزده
 قالدرونی نیک طارسنلرده ، آنک اورینه نه لله یندی قوبرقلی یا کا
 حرفلر کرتونی نهرسه حرمتینه جائز کورهلر ؟ . . .

بو املا ده ، شبهه سز «ایشتولگانچه یازو» اصولی اساس
 طوتیلا . لکن کیدن ایشتولگانچه ؟ بر سوزنی قزان اوپه زنده بر
 تورلی ایشتساک ، چاقسار اوپه زنده ایکنچی تورلی ایشتورگه ممکن .
 مونک قایسینه предпочтені بیررگه ، قایسینه قاراب املا
 قاعده سی توزه رگه ؟ یا که هر قایسینه آیروم املار «ایجاد»
 قیلورغهمی ؟ . . .

مونه شوگار کورده ده بز ایشتولگانچه یازوده آرتق افراط
 کیتمی ، آیروم احتیاج سیزلگان اورنلرده غنه (مثلا ایکی سوز
 آراسنده اشتباه واقع بولورلق بیرلرده) یا کا علامتلرنی استعمال
 قیلورغه تیوشلیمز . یوقسه قایسی طرف خلقینک شیوه سن یا صلا
 طورغان تلمزگه اساس ایتونی تعیین ایتمه س بورون (۱) ایشتولگانچه
 یازو اصولن استروگی معنی سی بله قوللانسا ، هر اوپه ز صایونغه
 توکل ، اول صایون ، محله صایون آیروم املار یا صاوغه احتیاج بولور .
 بو غایت نهچکه وخطرله لی اش بولوب ، موگار آیروم شخصلر تکسگنه
 نشبیلری ییتمی ، یوقاریده نه بتدکه چه ، اتفاق وقرار کیره کدر .

ایکنچی یاقدن قاراغانده ، یا کا املانک شول اوکغایسنلغی
 تاغن بار . مکتبده اوقوچی بالا محی الدین أفندی نك الفبا ، قرائت

(۱) مثلا روسلرده مسکه و اطرافنی خلقینک شیوه سی اساس اعتبار

ایدیله . ع . خ

تورلیگنه طاوش توکل ، آلا رغه تاغن بر نیچه تورلی طاوش
 آرتدرلغان . زایاتوی لی «ی» لر ، نقطه لی «و» لر ، تاغن
 نه لله نهرسه لر . . . «ص» جغه رلغانده ، «ده» اداتی «دا»
 دیب یازلغان و غیر . . .

مؤلف جنابلی «دنیا» اسمنده کی جغرافیا درس لکنده شول
 املا بله ن توزوب ، مقدمه سننده اوفاده بولغان معلم واوچیتلر
 اسیزدینک قرارینه موافقتا یازدی . دیگان . شول جیولش قراری
 وقتنده غزتله رده ، البته ، یازلوب اوزغان بولور . لکن مین ، تأسف که
 قارشی ، اول وقتلرده اوقی آلامد . سوکندن «آک» مجله سنده کی
 عالمجان أفندی ابراهیمف نگ بر مقاله سی آرقلیغنه مجلسنک املا
 حقتده غی قرارن آگلادم . عالمجان أفندی نك سوزینه کوره
 (اگر ایسمده یالغش قالغان بولماه) مجلسده ، سوکته وقتده
 بوتونله ی پاپولیاری نوی بولوب کیتکن ، اورطا املا قبول ایدلگن .
 اورطا املا ایسه هادی أفندی مقصودی توزه تکان املا بولوب ،
 آنده قربانعلیف «ایجاد» قیلغان یا کا علامتلر یوقدر . بنا علیه ،
 آنده املانسن اوفاده کی مجلسنک قرارینه موافق دیب دعوا سن مین
 آگلایب ییتکره آلامد . . .

موندن قطعی نظر ، قربانعلیف نك بو املا ده غی باشباشدا قلیغی
 اورنسزدر . موندن بر نیچه یل نك عماد نوغایک أفندی طرفندن
 تانار تلنده کی اون تورلی طاوش اوچون آیروم علامتلر یا صالوب ،
 شوگار موافق بعض درس لکنلرده ترتیب قیلنغان ایدی . لکن آنک
 بو املا سی مقبولیتکه آشما دی . حاضرگه باریزده اورطا املا
 یاقی بولوب قالدق ، شونک بله ن اوقوتو ویازا باشلادق . بو اوزینه
 کوره بر «اجماع امت» ایدی ، بنا علیه موگار مخالفت گناهلی
 اش وجنایت صانالورغه تیوشلی ایدی . بوتون ملت اچنده بر تورلی ،
 نهایت ایکی تورلی املا استعمال قیلنغانده یندیدر بر «ریفارما طور»
 چغه ده ، اوزینه مخصوص املا بله ن درس لکنلر یازا باشلی . ایندی
 ایرته گه سراج الدینف جعوب دورتنچی تورلی املا ، کیله سی یلغه
 عین الدینف ظاهر بولوب بیسنچی وچیدنچی تورلی املا تقدیم
 ایتمه ودن بزنی کم نهرسه تأمین ایته ؟ .

بو کونده مقبول املاننک کیچیلکنری ، توزه تلورگه
 محتاج اورونلری یوق دیمیم . بار ، حتی بیک کوب ، لکن مونی
 توزه توده علی بله ن ولی نك فکر یگنه جیتمی . جمعیت کیره ک ، سواد
 اعظمنک اتفاقی شرط . مکتب که کرتکانچی مطبوعاتده مذا کره
 ایتهرگه ، جنتکلره گه ، برقرارغه کیلورگه تیوش . یوقسه بز چوالامز ،
 آیریلامز ، تلمزنی واتامز ، حرمتسزلیمز گنه ! . . .

سوکته طبعسنده بولماسده ، نلگره ک «معارف» کتبخانه سی
 بو مؤلف کتابلرنک ضمیمه «املا وتل جهتلری علی اصغر کمال

قرائت كتابلری بیک واق بولوب اوقوبلینگ یارطیسینه ده یتیمیلر. بناً علیه معلم شول بر کتابنی ایکی - اوج قاط اوقتورغه یا که شونگ عینی دیورلک ایکنچی بر کتابنی بالا قولینه طوتدررغه مجبور بولا که بو - غایت یالقدرغچ و ضررلیدر «آنده سوز سوبلی و کتابینه کوب ماتیریا ل جیبوده شول اساسنی کورسه ته . بو اساسا حقلی سوزلر بولوب، مؤلفنگ بو خدمتی حقیقتاده تقدیر اولتورلقدیر. لیکن موندہ مؤلفنگ خاطرینه کیلمه گان ایکنچی بر یول دخی بارکه اولده شول جیبولغان ماتیریا لنی جز جز ایتوب و انقلاب نشر ایتودر. بو اصول صوگنی درس لک یازوچی بعضی افندیلرنگ دقتلرن جلب ایتدی و شوگار موافق خدمتلرده کورینه باشلادی ایندی. روس محررلرندن بر اوقو یلینه بیتلرک قرائت کتابن اون کیسه ک ایتوب باصدروچی بار. بو اصول مونه شوشی فائده لر اعتبارغه آلتوب آده طوتیلا :

۱) بالا بر آغان کتابن اوزاق اوقوسا، آندن طویلا، آگار محبتی کیمی باشلی. ۲) زور کتاب قولده اوزاق نه مونه نوب یوری طورغاچ طوزا، قارایا، به مسزلنه نه. نه لده کتابنی تیوشنچه تقدیر ایتلرکه عادتله نمه گان بالا آنی سوتوب طاراتوب، صحیفه لرن یوغالتوب بتره. ۳) بالا قولینه یا گان کتاب بیرلو (بزنگ مکیتلرده کی تعمیر بلن نه بکانه «کتابقه کرو») بالا اچون غایت زور شادقلی اش و بو کون آنک مکتب حیاتده حقیقتا، بر به بره مدر. مونه شوندی به بره منی، شوندی شادقلی و قتلرنی آنک طورمشنده جشره ک بولدرر اوچون کتابنگ کوب قسمده. آبروم کیسه کلری بولوی مطلوبدر. نهایت ۴) بو اصولنگ کتابنی آقچه غه آلویچلر اوچون ییکللیگیدر. بر یولی کتابقه آتمش تینن آقچه بیروکه قاراغانده، اون طابقر آلیشار تینن آقچه طوتو بالانگ آناسی اوچونده جیکره ک حسابلاندر. بزنگ کبی مکتب کتابنی اولاراق ۳ - ۴ تینن لک «ایمان شرطی» آلورغه غنه عادتله نگان خلق اوچون، مسئله نگ بو طرفیده دقتسز اوزلورغه تیوش توکلدر.

ع . خطی .

578

ناشری : «محمد شاکر و محمد ذاکر رامیفلر» .
محرری : رضاء الدین بن فخرالدین .

و جغرافیا کتابلرن اوقو بله ننگنه قالمیچی ، اول باشقه بیک کوب کتابلر اوقورغه ده مجبور بولادر . هم مکتبیدن چقاچده آگار باشقه املا بلن یازلغان کتابلرنی اوقورغه، انشالله رخست ایتوله طورغاندر . بزده کی باشقه کتاب مؤلفلری بو یا گان علامتلرنی قولانمی، غالباً، هادی آفندی املاسی دیب مشهور اورطا املا بلدن یازلر . بناء علیه محی الدین آفندی کتابلری بلن اوقوچی بالا بر وقتده ایکی تورلی املا اویره نوب باررغه مجبور بولاچقدر . بو کون علم حال درسنده «صو» دیب اوقوغان بالا، بر ساعتدن صوگ «تارچه اوقو» ده «سو» نی کورده قایسن درست یازلغان دیب نه یورکه بلمی آتربا قالا، قایسینه موافق ایتوب یازارغه قرارلانا آلمی . مونه بو حال، مؤلف آفندی کوز آلدنده طوتقان جیکلک که خدمت بولامی ایندی! بوچواتو اصول تعلیمنگ قایسی رکسینه موافقت ایته؟ نیندی منفعت نامینه بالانگ باشی آلجیتلا؟ هادی آفندی مقصودی اورطا املا نی میدانغه قویغانده اوزی طرفندن ترتیب ایدلگن بازچه درس لکلرن شول بر املا بلن یازغان ایدی . هم اول زمانده مکتبلرده اوقولا طورغان قلدردن هر قایوسینه بره درس لک یازغانه، مکتبده بو چووالجق سیزلمی ایدی . آنک اوستینه هادی آفندی نگ «بولدر» ی اورطا املا نی حمایه که هر وقت حاضر طوردقتدن، بو املا نگ معلملر وعموما اوقوچی پولیکا آراسنده مقبول بولووینه کوب خدمت ایتدی و تیز وقتده «گرازدانلق» حقن قازاندی .

محی الدین آفندی املا سینک بو کبی یازده مچلری یوقدر . بناً علیه آنی تطبیق غه کرشکانه بز یوقاریده نه یتکان مشکلک بوتون اوتکونلگی بلن میدانغه چقاچقدر .

بو مشکلکلکن قوطلو اوچون بوتون مکتب کتابلرن شوشی املا بله یازوب چغوغه یتیمی . بالا مکتب طشنده کوره طورغان باشقه مطبوعاتیده شوشی یا گان املا بلن چووارلارغه تیوشلی بولا که بو زاداجانی توکله لونی بره وده اوستینه آلا آلماسه کیره ک...

کتابلرنگ هر ایکی جزئی ماتور و قیزیلی باصلغانلر . خصوصاً ایکنچی جزئی اوزینگ زور کواهمی بلن کورگام بر کتاب بولوب کورینه . کتابنگ زور بولوی حقدنه مؤلف مقدمه سنده : «بزده کی

<p>«شورا» اورنبورغه اوده بشه کونره بر مبقانه ادبی، فنی و سیاسی مجموعدر .</p>	
<p>ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЬ ОБЛЖКИ 30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К ЗА СТРОКУ ПЕТИТА. Адресь: г. Оренбургъ, редакцін журн. „ШУРО“.</p>	
<p>آبونه بدلی : سنلک ۸ صوم، آنی آیلق ۴ صوم ۳۰ تین . اوج آیلق ۲ صوم ۲۰ ت بر آیلق ۸۰ ت بره مله ب ۴۰ ق . چیت مملکت که یلاق ۹ صوم .</p>	